

wetenschappelijk
bureau nsc

Voor politieke inzichten en beleidsvoorstellen gericht op goed bestuur, eerlijke politiek en bestaanszekerheid

PROGRAMMA

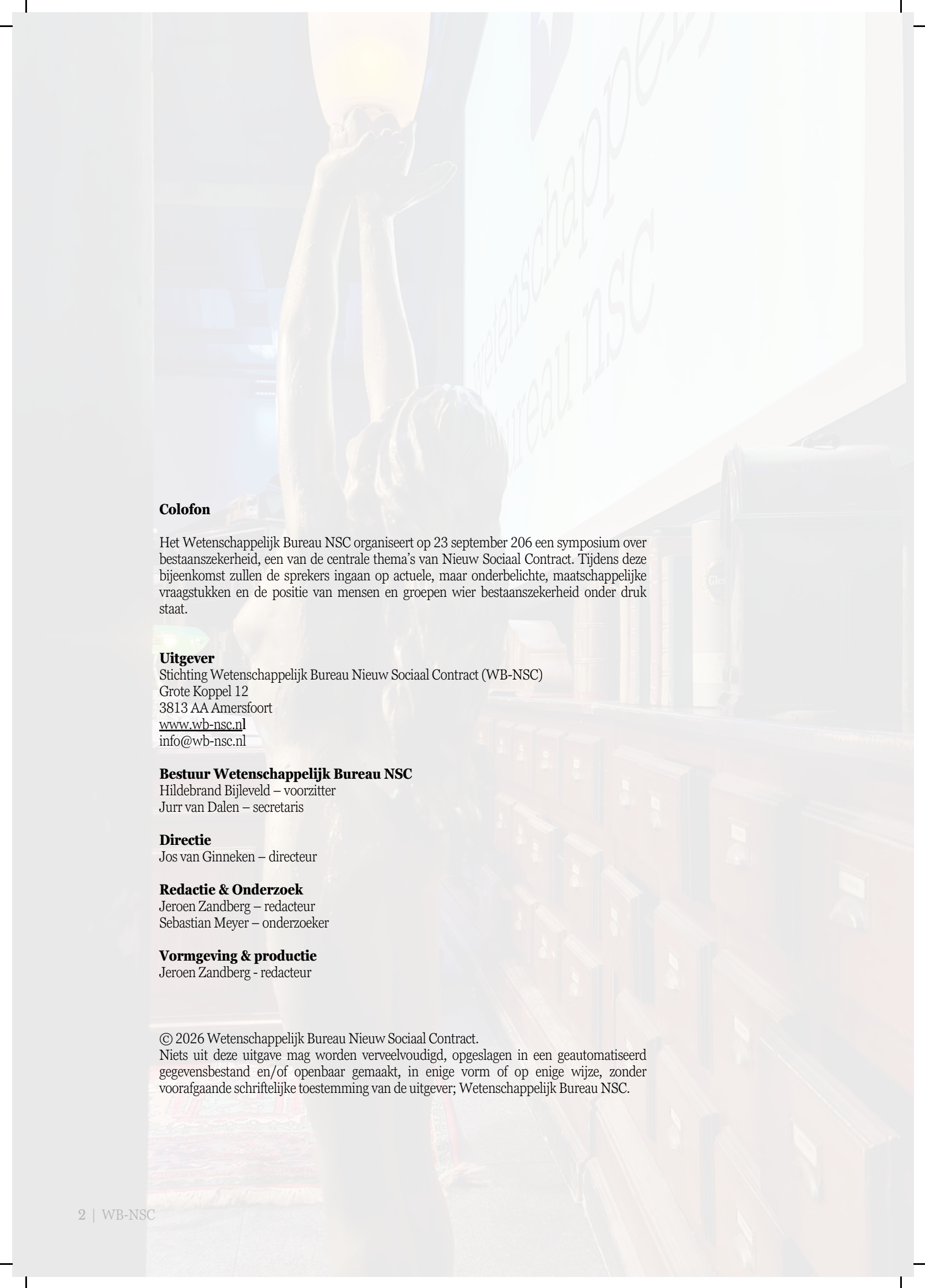
Bestaanszekerheid

Den Haag, 23 september 2026

www.wb-nsc.nl

Grote Koppel 12
3813 AA Amersfoort
www.wb-nsc.nl
info@wb-nsc.nl

The background image is a faded, artistic photograph. It shows a person from behind, reaching their arms up towards a bright, glowing light source at the top of the frame. The person is in a room that appears to be a library or a study, with rows of wooden bookshelves filled with books visible in the foreground and to the right. The overall tone is contemplative and hopeful.

Colofon

Het Wetenschappelijk Bureau NSC organiseert op 23 september 206 een symposium over bestaanszekerheid, een van de centrale thema's van Nieuw Sociaal Contract. Tijdens deze bijeenkomst zullen de sprekers ingaan op actuele, maar onderbelichte, maatschappelijke vraagstukken en de positie van mensen en groepen wier bestaanszekerheid onder druk staat.

Uitgever

Stichting Wetenschappelijk Bureau Nieuw Sociaal Contract (WB-NSC)
Grote Koppel 12
3813 AA Amersfoort
www.wb-nsc.nl
info@wb-nsc.nl

Bestuur Wetenschappelijk Bureau NSC

Hildebrand Bijleveld – voorzitter
Jurr van Dalen – secretaris

Directie

Jos van Ginneken – directeur

Redactie & Onderzoek

Jeroen Zandberg – redacteur
Sebastian Meyer – onderzoeker

Vormgeving & productie

Jeroen Zandberg - redacteur

© 2026 Wetenschappelijk Bureau Nieuw Sociaal Contract.

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever; Wetenschappelijk Bureau NSC.

De toekomst
van goed
bestuur

Programma

WETENSCHAPPELIJK BUREAU NIEUW SOCIAAL CONTRACT

19.00 - 19.30 - Inloop

19.30 - 19.40 - Welkom en openingswoord

19.40 - 20.00 - Wilma van den Heuvel over de bestaanszekerheid van ouderen

20.00 - 20.20 - Jacques de Wit over de verborgen logica achter sociale ongelijkheid

20.20 - 20.40 - Sam Chauthie en Paula Bouwer over de gevolgen van het toeslagenschandaal

20.40 - 21.00 - Lionel Martijn over de positie van Caribische Nederlanders

21.00 - 21.20 - Peter Bracht over de mogelijkheden van gehandicapten

21.20 - 21.30 - Slotwoord

21.30 - 22.00 - Borrel

wetenschappelijk
bureau nsc

wetenschappelijk
bureau nsc

De toekomst
van goed
bestuur

Sprekers

WETENSCHAPPELIJK BUREAU NIEUW SOCIAAL CONTRACT

Wilma van den Heuvel, pensioenadviseur en bestuurslid van het Wetenschappelijk Instituut van 50PLUS, spreekt over de toenemende druk op de bestaanszekerheid van AOW-gerechtigden. Zijn ouderen een kostenpost voor de samenleving, of juist een belangrijke maatschappelijke kracht?

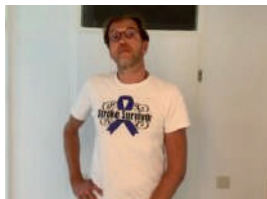
Jacques de Wit, auteur en voormalig kandidaat-gemeenteraadslid voor NSC in Zoetermeer, spreekt over hoe de meritocratie is uitgegroeid tot een morele orde waarin succes wordt gezien als bewijs van verdienste en falen als persoonlijke verantwoordelijkheid.

Sam Chauthie en Paula Bouwer, ondernemers en slachtoffers van het toeslagenschandaal staan stil bij hoe dit schandaal nog steeds niet is opgelost en hoe de overheid dit soort fouten in de toekomst kan voorkomen.

Lionel Martijn, directeur van Ocan, spreekt over de situatie van Caribische Nederlanders die weliswaar Nederlandse staatsburgers zijn, maar geconfronteerd worden met unieke moeilijkheden om volwaardig te kunnen deelnemen aan de maatschappij.

Peter Bracht, voormalig dierenarts, spreekt vanuit ervaring en als vrijwilliger bij het Gehandicaptenplatform Leidschendam-Voorburg over de moeilijkheden en mogelijkheden van gehandicapten.

De kwetsbaarheid van een samenleving van alleenstaanden

Jos van Ginneken - Directeur Wetenschappelijk Bureau NSC

ANALYSE

Nederland individualiseert. Steeds meer mensen wonen alleen en een groeiende groep brengt een deel van hun leven zonder partner door. Die ontwikkeling heeft een grote invloed op de toekomst van Nederland. Niet alleen omdat zij gevolgen heeft voor de manier waarop mensen wonen en samenleven, maar ook omdat zij de economische positie van huishoudens verslechtert.

De kern van het probleem is eenvoudig: een huishouden met één volwassene beschikt over één inkomen, terwijl een huishouden met twee werkende partners in beginsel over twee inkomens kan beschikken. Wanneer het aantal huishoudens dat van één inkomen moet rondkomen sterk toeneemt, verandert daarmee niet alleen de persoonlijke financiële positie van alleenstaanden, maar ook de economische structuur van de samenleving.

Van samenwonen naar alleen wonen

Er zijn verschillende ontwikkelingen die samen bijdragen aan de groei van het aantal alleenwonenden. Voor jongere generaties is het steeds normaler geworden om na het verlaten van het ouderlijk huis eerst alleen te gaan wonen. Waar een halve eeuw geleden het verlaten van het ouderlijk huis vaak direct samenviel met samenwonen, begint tegenwoordig ongeveer driekwart van de jongeren alleen. Tegelijkertijd is de levensloop minder lineair geworden. Ongeveer één op de vijf jongeren die het ouderlijk huis verlaat, keert later weer terug naar de ouders. Ook de eerste samenwoonrelatie vindt gemiddeld op latere leeftijd plaats.

Een tweede ontwikkeling is de grotere instabiliteit van relaties. Van de stellen die rond het jaar 2000 gingen samenwonen, was na vijftien jaar ongeveer de helft nog bij elkaar. Dat geldt zowel voor gehuwde als ongehuwde stellen, en zowel voor stellen met als zonder kinderen. Ook onder jonge ouders neemt de kans op uiteengaan toe. Iedere verbroken relatie kan opnieuw leiden tot een periode waarin één of beide partners alleen wonen.

Ten slotte neemt het aantal alleenwonenden toe doordat meer mensen na een scheiding alleen verder leven en ouderen vaker zelfstandig blijven wonen. Vergrijzing versterkt daarmee de ontwikkeling. Het resultaat is dat alleen wonen niet langer een uitzondering of een tijdelijke levensfase is, bijvoorbeeld in de studententijd. Het wordt voor veel Nederlanders een belangrijk onderdeel van de normale levensloop, zo niet de norm.

Een meerderheid van partnerloze huishoudens

De ontwikkeling wordt nog duidelijker wanneer niet alleen naar eenpersoonshuishoudens wordt gekeken, maar naar alle huishoudens waarin geen partner aanwezig is. Zo worden alleenstaanden met een kind in de rekenmodellen niet altijd als een ‘partnerloos huishouden’ beschouwd, terwijl de sociale en economische positie in belangrijke opzichten vergelijkbaar kan zijn. Hierdoor ontstaat een blinde vlek in de statistiek, gevolgd door een blinde vlek waar het gaat om beleid.

Wanneer alleenstaanden en alleenstaande ouders samen worden genomen, ontstaat een ingrijpend beeld: al vóór 2040 kan meer dan de helft van de huishoudens bestaan uit een volwassene zonder partner, met of zonder kind. Daarmee is de ontwikkeling sterker dan wanneer uitsluitend naar het aantal eenpersoonshuishoudens wordt gekeken.

In de grote steden is deze ontwikkeling nu al ver gevorderd. Daar bestaat circa tweederde van de huishoudens uit partnerloze huishoudens. In het bijzonder de sociale huursector is een concentratiepunt van mensen die zonder partner wonen. Hier zien we al de eerste aanwijzingen voor een verband tussen “partnerloosheid” en een lagere sociaaleconomische positie.

De toekomstige samenleving zal niet simpelweg uit méér mensen bestaan, maar uit een ander soort huishoudens. Het aantal huishoudens groeit mede doordat mensen vaker afzonderlijk wonen. De huishoudens worden kleiner en daarmee verandert ook de economische basis waarop die huishoudens functioneren.

Bevolking op 1 januari	
Regio's ▼	aantal
Groningen (PV)	601 286
Fryslân (PV)	665 208
Drenthe (PV)	508 109
Overijssel (PV)	1 202 375
Flevoland (PV)	462 816
Gelderland (PV)	2 173 349
Utrecht (PV)	1 415 104
Noord-Holland (PV)	3 009 386
Zuid-Holland (PV)	3 882 708
Zeeland (PV)	394 538
Noord-Brabant (PV)	2 676 955
Limburg (PV)	1 138 374
Bron: CBS	Nederland 18 130 208

Eén inkomen tegenover twee

Dat brengt ons bij de economische betekenis van individualisering. Alleenstaanden hebben statistisch een hoger risico op financiële en sociale kwetsbaarheid. Het maakt namelijk nogal uit of iemand een huishouden alleen voert of samen met een partner. Daarbij spelen leeftijd en levensfase vanzelfsprekend een rol: veel alleenstaanden zijn jong en studerend, terwijl zich onder alleenstaanden ook AOW-gerechtigden bevinden. Alleenstaande ouders en gepensioneerde paren hebben relatief lage inkomens, terwijl werkende stellen jonger dan 65 en stellen met kinderen relatief vaak een hoog (gezamenlijk) inkomen hebben.

Het belangrijkste punt is daarom niet dat iedere alleenstaande arm is. Het gaat om de structurele verschillen tussen huishoudens. Een huishouden waarin twee volwassenen wonen, kan beschikken over twee inkomens en kan vaste lasten over twee personen verdelen. Een alleenstaande kan dat niet. Wanneer een inkomen wegvalt, is er binnen het huishouden bovendien geen tweede inkomen dat de schok kan opvangen.

Een samenleving waarin het aandeel alleenstaanden groeit, krijgt daardoor automatisch meer huishoudens die afhankelijk zijn van één inkomen. Dit leidt daarmee ook tot huishoudens die in de regel financieel instabieler zijn met alle gevolgen van dien. Dat maakt individualisering ook tot een economisch vraagstuk. De keuze om alleen te wonen kan voor het individu een uitdrukking zijn van autonomie en vrijheid. Maar wanneer deze levensvorm op grote schaal de dominante huishoudvorm wordt, ontstaan maatschappelijke gevolgen die niet meer uitsluitend als individuele keuzes kunnen worden beschouwd.

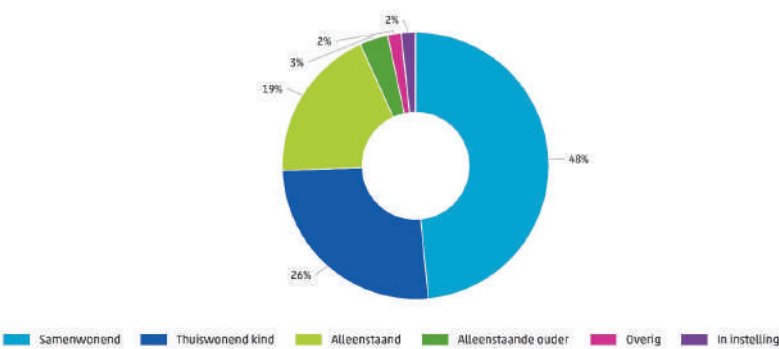
Daarnaast moet opgemerkt worden dat het beeld van de “happy single” (jonge hoogopgeleide vrouw in de Randstad) een fantasiebeeld is. De groeiende kwetsbare groep alleenstaanden zijn in de regel veelal man, lager opgeleid en wonend buiten de Randstad. De-industrialisering, het wegvallen van voorzieningen en nieuwe werkgelegenheid en de in zijn algemeenheid stijgende kosten van levensonderhoud vormen voor deze groep een neerwaartse economische spiraal. Deze slechtere economische positie werkt vervolgens ook door op de mogelijkheden om aantrekkelijk te zijn voor een mogelijke partner.

De woningmarkt als versterker

De woningmarkt maakt deze economische kwetsbaarheid extra zichtbaar. Een ruime meerderheid van de circa 3,4 miljoen alleenstaanden op basis van hun inkomen komt in aanmerking voor een sociale huurwoning. Van de ruim 600.000 alleenstaande ouders heeft ongeveer de helft een inkomen dat binnen de daarvoor geldende grenzen valt.

Daarmee vormen alleenstaanden en alleenstaande ouders een belangrijke potentiële groep voor de bestaande voorraad van ongeveer 2,3 miljoen corporatiewoningen. De meerderheid van gezinnen met kinderen en huishoudens met twee werkende partners heeft daarentegen geen recht op een sociale huurwoning. Wanneer het aantal partnerloze huishoudens blijft groeien en inkomen een belangrijk criterium blijft voor de toegang tot sociale huur, zal een steeds groter deel van de vraag naar sociale huurwoningen dus afkomstig zijn van huishoudens zonder partner. Dat kan de druk op de bestaande corporatievoorraad verder vergroten.

Personen in huishoudens, 2025

Personen in huishoudens, 2025 (personen)		
Soort huishouden	Soort huishoudens	
Samenwonend		8 748 168
Thuiswonend kind		4 685 554
Alleenstaand		3 380 900
Alleenstaande ouder		626 593
Overig		292 671
In instelling		310 141

Daarmee ontstaat een wisselwerking tussen demografie en woningmarkt. Meer mensen wonen alleen, waardoor meer woningen nodig zijn specifiek voor alleenstaanden. Tegelijkertijd hebben alleenstaanden gemiddeld minder financiële ruimte om een woning te betalen. De groep die behoefte heeft aan betaalbare woningen groeit dus juist op het moment dat haar financiële draagkracht gemiddeld beperkter is.

Van financiële naar sociale kwetsbaarheid

De gevolgen van individualisering stoppen bovendien niet bij inkomen en wonen. Alleenwonenden en andere partnerloze huishoudens zijn ook sociaal kwetsbaarder. Eenzaamheid komt onder alleenwonenden aanzienlijk vaker voor dan onder mensen met een partner. Ook mentale problemen worden relatief vaker ervaren binnen deze groep.

Een partner of huisgenoot kan een belangrijke bron van directe steun zijn wanneer iemand ziek wordt, werkproblemen krijgt of met andere persoonlijke tegenslagen wordt geconfronteerd. Wie alleen woont, heeft die vorm van ondersteuning niet vanzelfsprekend beschikbaar. We zien daarom een mogelijke samenhang tussen de groei van het aantal partnerloze huishoudens en een toename van eenzaamheid en mentale problemen.

Ook op de arbeidsmarkt kan dat gevolgen hebben. Mentale klachten vormen een belangrijke oorzaak van ziekteverzuim. Alleenwonenden hebben bij het ontstaan van dergelijke problemen doorgaans minder directe ondersteuning, waardoor de gevolgen groter kunnen zijn. Stress en mentale problemen kunnen vervolgens leiden tot verminderde productiviteit of langdurige uitval. Daarmee worden individuele problemen uiteindelijk ook een kwestie voor werkgevers en sociale voorzieningen.

“Individualisering leidt tot minder economische slagkracht en daarmee tot minder vrijheid.”

De kwetsbaarste alleenstaanden

Niet iedere alleenstaande bevindt zich natuurlijk in dezelfde positie. Zo zijn het vooral mannen die vaker kinderloos blijven en minder vaak een partner hebben dan vrouwen. Zij lopen volgens een groter risico op sociale isolatie en beschikken daardoor vaker over een beperkt informeel zorgnetwerk.

De combinatie van alleenstaand zijn, ouder worden en het ontbreken van kinderen kan de kwetsbaarheid verder vergroten. Onder vrouwen die in de jaren tachtig zijn geboren, bleef bijna één op de vijf kinderloos. Onder mannen ligt de kinderloosheid nog hoger, waarbij mannen met minder economische en sociale hulpbronnen relatief vaak kinderloos blijven. Een groeiende groep oudere mannen zal daardoor in de toekomst geen beroep kunnen doen op kinderen voor mantelzorg en praktische ondersteuning.

Ook wanneer mensen wel kinderen hebben, is hulp niet vanzelfsprekend. Gezinnen worden kleiner en kinderen wonen vaker op grotere afstand van hun ouders. Hierdoor zal een groter beroep worden gedaan op professionele zorg, vrijwilligersnetwerken, burenhulp en bredere maatschappelijke solidariteit. Zeker in krimpregio's staan deze voorzieningen onder druk door een slinkende (beroeps)bevolking en (overheids)middelen om ze te stutten.

Een demografische ontwikkeling met economische gevolgen

De ontwikkeling naar meer alleenstaanden is daarmee meer dan een verandering in woonvoorkeuren. Het is een structurele demografische ontwikkeling die doorwerkt in inkomen, wonen, arbeid, zorg en sociale ondersteuning.

De individuele keuzevrijheid die met individualisering gepaard gaat, is reëel. Mensen kunnen hun levensloop steeds meer zelf vormgeven en zijn minder economisch afhankelijk van een partner. Maar dezelfde ontwikkeling heeft een keerzijde. De samenleving wordt opgebouwd uit steeds meer huishoudens waarin risico's niet meer binnen een huishouden over meerdere volwassenen kunnen worden verdeeld. Paradoxaal leidt dit tot minder economische slagkracht en daarmee tot minder vrijheid in de invulling van iemands leven.

Dat maakt de toekomstige ontwikkeling economisch wankeler. Niet omdat alleenstaanden per definitie kwetsbaar of arm zijn, maar omdat een samenleving met meer alleenstaanden meer huishoudens kent die op één inkomen draaien, vaker aangewezen zijn op betaalbare woningen en minder vanzelfsprekend kunnen terugvallen op een partner wanneer zich problemen voordoen.

Daarmee verandert uiteindelijk ook de vraag wat bestaanszekerheid betekent. In een samenleving waarin het traditionele huishouden van twee volwassenen minder dominant wordt, kunnen voorzieningen, arbeidsmarkt, woningmarkt en sociale ondersteuning niet zonder meer blijven uitgaan van het huishouden als vanzelfsprekende economische en sociale eenheid van twee volwassenen.

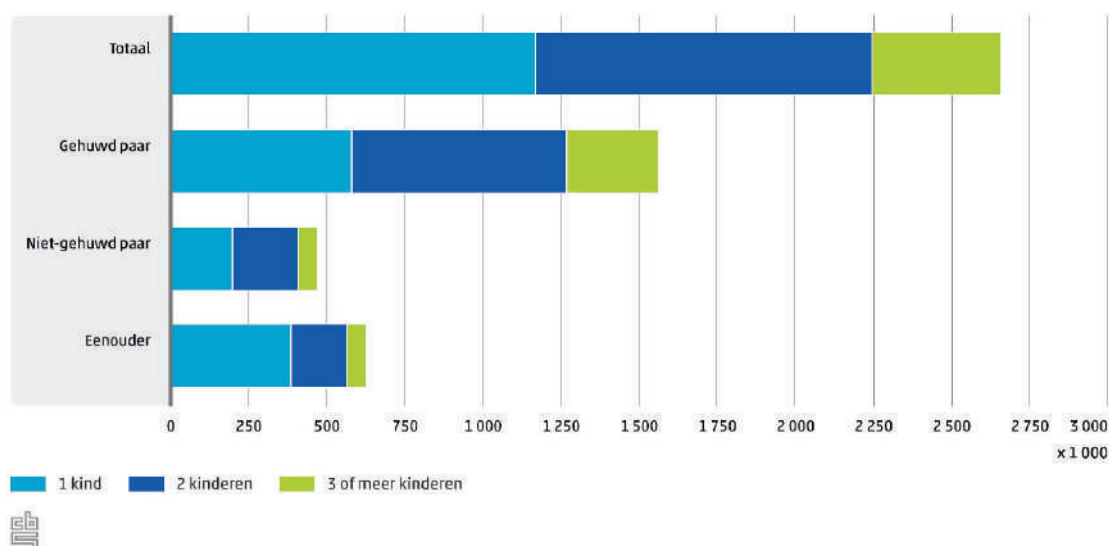
De demografische ontwikkeling is bovendien al gaande. De vraag is daarom niet meer of Nederland een samenleving met veel meer alleenstaanden wordt, maar hoe de samenleving zich daarop voorbereidt. Als individualisering vooral wordt gezien als een uitbreiding van persoonlijke vrijheid, dreigt de andere kant van het verhaal uit beeld te raken: de economische en sociale risico's die ontstaan wanneer steeds meer mensen hun leven zelfstandig moeten organiseren.

De groei van het aantal alleenstaanden is daarmee uiteindelijk niet alleen een verhaal over mensen die alleen wonen. Het is een verhaal over de vraag hoe een samenleving haar leden in staat stelt om economisch en sociaal overeind te blijven wanneer het traditionele vangnet van partner, gezin en familie minder vanzelfsprekend wordt.

Bouwen aan een steviger fundament

De overheid bemoeit zich gelukkig niet met de partnerkeuze van haar inwoners en dit probleem is complexer dan een subsidieregeling voor speeddatingavonden gaat oplossen. Het is allereerst belangrijk om deze ontwikkeling van vereenzaming en partnerloosheid niet meer te zien als individueel probleem, maar als een potentiële sociaal-economische bedreiging voor de bestaanszekerheid van een grote groep Nederlanders. Dat opent ook de politieke ruimte voor maatregelen die zich meer richten op de onderliggende maatschappelijke ontwikkelingen, dan enkel op het bestrijden van eenzaamheid in één bepaalde groep.

Huishoudens met thuiswonende kinderen, 2025

Zo is de aandacht voor het mentaal welzijn van jonge vrouwen uiteraard goed, maar het is belangrijk om uit te diepen wat de precieze verhouding is tussen groepen die mentale problemen en druk ervaren. In de media zien we vooral voorbeelden van hardwerkende carrièrevrouwen die de prestatiedruk niet meer aankunnen en met een burn-out uitvallen. Hierdoor blijft de stille strijd van eenzame laagopgeleide en armere mannen in de provincie buiten beeld. Daarbovenop zien we dat de vraag bij deze laatste groep naast goede psychische zorg ook vooral uitgaat naar goede werkgelegenheid om zelf iets op te bouwen en te kunnen voorzien tezamen met een potentiële partner.

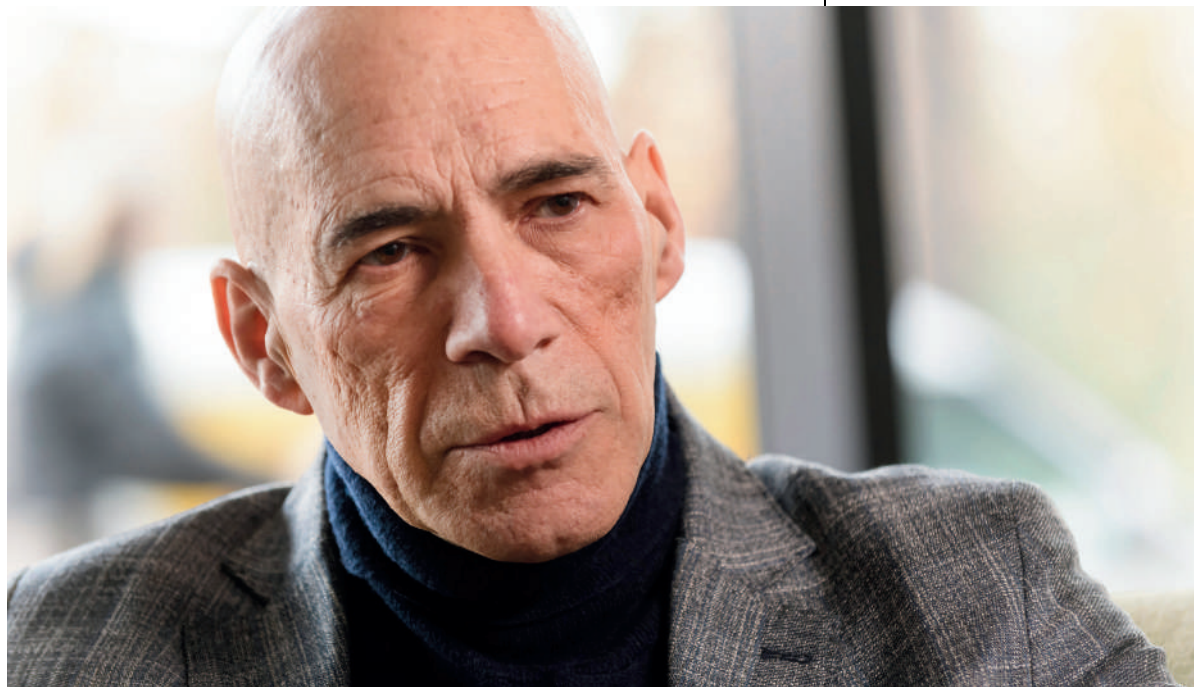
Een tweede stap kan gezet worden op het gebied van werkindeling. De nogal vrouwonvriendelijke klacht over ‘deeltijd-prinsesjes’ vanuit werkgeversorganisaties en mannen met Volkskrant columns is contraproductief als we een gezonde demografische balans willen houden. Relatie- en gezinsvorming vraagt tijd en ruimte, ook juist in de verhouding tussen werk en privé. Politici die aan de ene kant oproepen tot meer uren draaien voor de baas moeten niet verbaasd zijn wanneer mensen minder tijd hebben voor familie en gezin. Dit vraagt uiteraard niet alleen om een verandering in de retoriek. De enige manier om meer deeltijdwerken mogelijk te maken is een drastische verlaging van de kosten van levensonderhoud, alleen dan is het ook financieel haalbaar om minder te gaan werken. Dit kan bijvoorbeeld door lasten op consumptie en inkomen te verschuiven naar vermogen. Zo loont werken en worden basisbehoeften goedkoper.

Vervolgens kan ook woningbouw niet buiten beschouwing worden gelaten. De oplossing voor een tekort aan woningen, is het creëren van meer woonruimte. We kunnen mensen uiteraard niet dwingen om samen te gaan wonen, maar het inrichten van meer woonvormen waarbij eenpersoonswoningen gezamenlijke voorzieningen zoals wassen, tuinen en recreatierruimte gebruiken beperkt de ruimte die per woning nodig is voor deze zaken en bevordert de opbouw van informele netwerken en verlaagt de drempel voor ontmoeting. Het is dan vervolgens wel fijn als deze woonunits zo worden opgebouwd dat samenvoeging en het uitbreiden van woningoppervlakte samen kan gaan met gezinsuitbreiding.

“De voorwaarden voor samenzijn kan de overheid scheppen, maar de laatste stap naar de ander moeten we zelf zetten.”

Al het bovenstaande gaat over materiële zaken, dingen waar de overheid iets aan kan “doen”. De allergie voor een overheid die zich gaat bemoeien met relatievorming is zeer begrijpelijk. Toch is de gereedheidskist op dit vlak niet helemaal leeg. Zo kunnen lesprogramma’s die nu vooral gaan over het persoonlijk ontdekken en ontplooiën van gender en seksualiteit veel meer ingestoken worden richting gezonde en duurzame relatievorming. Deze nadruk op het samenbrengen van mensen kan ook door worden getrokken in het subsidiebeleid van lokale overheden door vooral geld te reserveren voor plekken en activiteiten waar mensen elkaar ontmoeten in groepsverband. Plat gezegd, minder geld voor hardlooproutes en sporttoestellen voor individueel gebruik in de buitenlucht en meer voor verlengde openingstijden van buurthuizen, bibliotheken en teamsporten. Wanneer relaties dan tot stand zijn gekomen, maar door de weerbaarheid van het leven een moeilijke periode doormaken, kunnen we stellen helpen door relatietherapie op te nemen in het basispakket.

Geen van deze maatregelen is dé oplossing, net als dat het enkel benoeming van een Minister voor Jeugd en Gezin de doorslag gaat geven. Relaties, gezinsvorming en het overbruggen van de vereenzaming is een maatschappelijke beweging. Die kan niet door de overheid afgedwongen worden. Het is echter ook niet zo dat de opkomst van partnerloze huishoudens genegeerd kan worden. Dit vormt namelijk dé onzichtbare bedreiging voor bestaanszekerheid van Nederlandse huishoudens in de toekomst. De overheid zal dus, met maatregelen zoals hierboven, het samenzijn en het fundament van de samenleving moeten versterken. De voorwaarden kunnen geschapen worden door de overheid maar die laatste stap, naar de ander, zullen we uiteindelijk zelf moeten zetten.

*Voor het schrijven van dit stuk is gebruikgemaakt van uitgebreid bronnenonderzoek van CBS-data door dhr. Jan Latten (links), voormalig hoofddemograaf van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Laat de WIA niet uitgroeien tot het nieuwe uitvoeringsschandaal

ANALYSE

Eddy van Hijum, voormalig politiek leider van NSC en oud-vicepremier en minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

De WIA bestaat twintig jaar. De wet heeft resultaten geboekt, maar is ook te complex gebleken voor burgers én uitvoerders. De oplossing ligt niet in bezuinigingen of financiële prikkels, maar in een fundamentele hervorming: eenvoudiger, eerlijker en met meer perspectief op werk. Dat vraagt om andere politieke keuzes dan de coalitie van D66, VVD en CDA nu maakt.

Twintig jaar geleden trad de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) in werking. De wet verving de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) en vormde het sluitstuk van een serie maatregelen om het aantal arbeidsongeschikten terug te dringen. Het aantal mensen in de WAO naderde de miljoen en de overheid moest ingrijpen. Werkgevers werden gedurende twee jaar verantwoordelijk voor loondoorbetaling en re-integratie bij ziekte, keuringen werden strenger en werkgevers gingen een hogere premie betalen als hun werknemers toch in een uitkering belandden.

De WIA richtte zich vooral op de uitkeringsgerechtigden. Het doel om inkomenszekerheid te bieden bleef overeind voor mensen die 'duurzaam en volledig' arbeidsongeschikt zijn. Hiervoor werd de Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten (IVA) in het leven geroepen, met een hogere uitkering van 75 procent. Mensen die ondanks hun ziekte of beperking nog over 'verdienvermogen' beschikten, moesten worden gestimuleerd dat vermogen te benutten. Voor hen werd de Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsongeschikten (WGA) in het leven geroepen, met sterke, maar ook complexe financiële prikkels voor zowel werkgevers als uitkeringsgerechtigden. Mensen die minder dan 35 procent arbeidsongeschikt waren, kregen niet langer een uitkering. Zij waren voortaan op zichzelf of de bijstand aangewezen.

Een wet die steeds complexer werd

De wet leek aanvankelijk effectief. Het aantal arbeidsongeschikten daalde in de jaren na invoering aanzienlijk, in elk geval op papier. Anno 2026 is het totale aantal mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering nog altijd lager dan bij de invoering van de WIA, ondanks de groei van het aantal werkenden en de verhoging van de pensioenleeftijd.

In de afgelopen jaren groeide echter de aandacht voor de keerzijden van de wet. Gedeeltelijk arbeidsgeschikten, met name mensen in de WGA en de zogenoemde '35-minners', blijken maar moeilijk aan het werk te komen of aanvullend inkomen te verwerven. Dit probleem speelt in het bijzonder bij de kwetsbare groep 'vangnetters': zieke mensen zonder werkgever. Denk aan uitzendkrachten, WW'ers of mensen van wie het dienstverband tijdens hun ziekte eindigde. In reactie op deze problemen zijn de financiële prikkels voor werkgevers en uitkeringsgerechtigden steeds verder verfijnd en aangescherpt.

De toch al ingewikkelde WIA werd daardoor nog complexer en moeilijker uitvoerbaar. De vaststelling van de mate van arbeids(on)geschiktheid berust op medische en arbeidskundige oordelen, die zorgvuldig moeten worden gemotiveerd. Met behulp van een 'functionele mogelijkhedenlijst' wordt vervolgens theoretisch bepaald wat iemand nog zou kunnen verdienen. Het uiteindelijk vastgestelde arbeidsongeschiktheidspercentage is gekoppeld aan harde administratieve grenzen die de hoogte van de uitkering bepalen. Besluiten leiden daarom in de praktijk al tot veel bezwaarprocedures.

Deze besluiten worden extra kritisch bekeken nu het UWV de zorgvuldigheid van het proces niet meer lijkt te kunnen waarborgen. De organisatie kan het aantal keuringen, herbeoordelingen en de complexiteit van de uitvoering niet meer aan. Termijnen worden overschreden, wachtlijsten nemen toe en er worden fouten gemaakt in de berekening van uitkeringen. De hersteloperaties die vervolgens nodig zijn, belasten de uitvoering opnieuw. Het capaciteitsprobleem wordt verder vergroot doordat het UWV steeds moeilijker personeel kan vinden om al het werk te doen, in het bijzonder verzekeringsartsen. Kortom, de WIA is onuitvoerbaar geworden.

Een kwetsbare positie

Voor de mensen om wie het gaat, zieken en arbeidsongeschikten, is dit ernstig. Zij bevinden zich vanwege hun gezondheid al in een onzekere en kwetsbare situatie. Daar komt de onzekerheid over hun inkomen nog bovenop.

Veel mensen kunnen moeilijk rondkomen. De arbeidsongeschiktheidsuitkering bedraagt maximaal 70 procent van oude loon, waarbij dat loon is gemaximeerd op circa 6.700 euro per maand. Gedeeltelijk arbeidsongeschikten ontvangen echter een navenant lager percentage. Als zij er niet in slagen hun uitkering met inkomen uit arbeid aan te vullen, komen zij onder het bestaansminimum terecht. Daar komt bij dat het netto-inkomen fors daalt doordat zij niet langer de arbeidskorting voor werkenden ontvangen. De afhankelijkheid van toeslagen – en de onzekerheid die daarbij hoort – neemt tegelijkertijd toe.

Daarnaast zijn mensen die (chronisch) ziek zijn vaak meer geld kwijt zijn aan medicijnen, zorgkosten en eigen bijdragen. De financiële kwetsbaarheid en de kans op armoede en schulden ligt voor deze groep extra op de loer.

Geen bezuinigingsoperatie

De grote vraag is hoe de WIA weer uitvoerbaar en rechtvaardig kan worden gemaakt. De druk op de uitvoering moet worden verlicht, zodat mensen weer kunnen vertrouwen op een zorgvuldige beoordeling en een correct vastgestelde uitkering. Dit is goed voor de arbeidsongeschikte werknemer, maar verlicht op termijn ook de werkdruk voor het UWV. Mensen die niet meer kunnen werken, verdienen inkomenszekerheid. Mensen die nog wél geheel of gedeeltelijk kunnen werken, moeten worden gestimuleerd én geholpen om aan de slag te gaan. Werkgevers spelen daarbij een belangrijke rol.

“De WIA is zo complex geworden dat burgers én uitvoerders erin vastlopen.”

In 2024 bracht de Onafhankelijke Commissie Toekomst Arbeidsongeschiktheidsstelsel (OCTAS) advies uit over de aanpak van de problemen. Het kabinet-Schoof schetste op basis daarvan in februari 2025 de contouren van een eenvoudiger en eerlijker stelsel. In de begroting voor 2026 werden maatregelen opgenomen om de druk op de uitvoering te verlichten. Zo kwam er geld voor ‘praktisch beoordelen’. De mate van arbeidsongeschiktheid wordt hierbij bepaald op basis van feitelijk verricht werk en verdiend inkomen, in plaats van met theoretische inschattingen en fictieve functies. Ook werden middelen uitgetrokken om de beoordeling na het tweede ziektejaar sneller en efficiënter te laten verlopen op basis van het re-integratieverslag van de werkgever.

Het kabinet-Jetten lijkt deze draad vooralsnog niet verder op te pakken. In het hoofdlijnenakkoord van D66, VVD en CDA zijn vooral extra bezuinigingen aangekondigd. Zo gaat het maximale dagloon waarop de uitkering wordt gebaseerd omlaag. Ook wordt de IVA voor nieuwe gevallen afgeschaft. Daarnaast worden fiscale tegemoetkomingen voor chronisch zieken versoberd, gaat het

eigen risico in de zorgverzekering omhoog en nemen eigen bijdragen toe. Het NIBUD becijferde dat mensen met een ziekte of beperking er met honderden euro's per maand op achteruit gaan. De noodzakelijke stelselherziening wordt zo gereduceerd tot een bezuinigingsoperatie. Dat is een politieke keuze. Het zijn namelijk niet in de eerste plaats de stijgende overheidsuitgaven die ons dwingen om naar het stelsel te kijken. Het is waar dat de instroom in de WIA recent toeneemt. Met name de toenemende uitval van jonge mensen met psychische problemen baart zorgen. Dat vraagt vooral om meer preventie, vroegsignalering, werkaanpassing en re-integratie bij uitval door werkgever en werknemer samen.

Het aantal uitkeringen is echter niet hetzelfde als het aantal mensen dat buiten het arbeidsproces staat. Een aanzienlijk deel van de WIA-gerechtigden combineert een uitkering met inkomen uit werk. De absolute stijging van het aantal uitkeringen is bovendien mede het gevolg van een sterke toename van de arbeidsdeelname en de stijging van de AOW-leeftijd. Niet iedereen wordt gezond oud en kan doorwerken. Niettemin is de arbeidsparticipatie de laatste jaren aanzienlijk toegenomen, ook onder ouderen.

De toename van het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen heeft dan ook niet geleid tot een toename van de overheidsuitgaven voor arbeidsongeschiktheid als aandeel van het bbp. Er is geen sprake van dat de overheidsfinanciën ontsporen door de WIA. In Europees perspectief liggen de uitgaven voor arbeidsongeschiktheid rond of net boven het gemiddelde.

Breng premie en uitkering in balans

De rijksbegroting laat juist iets heel anders zien: de inkomsten uit de premies voor arbeidsongeschiktheid, de zogenoemde AOF-premie, zijn veel hoger dan de uitgaven. Sinds de invoering van de 'Zalmnorm' worden de uitgaven- en inkomstenkant van de begroting strikt van elkaar gescheiden. Hierdoor bestaat er geen directe relatie meer tussen de inkomsten uit sociale zekerheidspremies en de uitgaven voor uitkeringen en re-integratie.

“Mensen die niet meer kunnen werken, verdienen inkomenszekerheid.”

De lasten op arbeid zijn voor werkgevers nu veel hoger dan de uitgaven voor arbeidsongeschiktheid rechtvaardigen. Er valt veel voor te zeggen om premie en uitkeringslast weer meer aan elkaar te koppelen en daarmee de Zalmnorm los te laten. Een lagere premie verlaagt de arbeidskosten voor werkgevers en is een directe stimulans om mensen in dienst te nemen. Daarbij kan tevens worden overwogen om de premiegrondslag te verbreden. De WIA zou stap voor stap moeten worden omgevormd tot een brede volksverzekering, die niet alleen werknemers maar ook zelfstandigen – dus alle werkenden – verzekert. Dit vermindert de tweedeling op de arbeidsmarkt tussen goed en slecht verzekerde werkenden.

Eerlijker én eenvoudiger

Het verbeteren en vereenvoudigen van de WIA is iets anders dan het versoberen ervan. Een rechtvaardig stelsel biedt inkomenszekerheid aan mensen die niet of niet langer in staat zijn om te werken. NSC had in haar – door het CPB doorgerekende – verkiezingsprogramma voor 2026-2030 een verhoging opgenomen van het wettelijk minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen, waaronder de WIA-uitkeringen. Daarmee zou de afhankelijkheid van toeslagen worden verminderd. Tegelijkertijd wilden we de zwaar opgepompte arbeidskorting verlagen, in combinatie met lagere belastingtarieven voor zowel werkenden als niet-werkenden.

“De WIA moet eenvoudiger én eerlijker worden.”

Ook wilden we de drempel voor een arbeidsongeschiktheidsuitkering verlagen van 35 naar 25 procent. Daarmee werd tegemoetgekomen aan de kritiek van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) op de invulling die Nederland geeft aan internationale verplichtingen. Daarnaast trokken we een half miljard euro per jaar uit voor de reparatie van hardheden in de sociale zekerheid: kleinere maatregelen die de complexiteit verminderen en veel kunnen betekenen voor zowel uitvoerders als uitkeringsgerechtigden.

Mensen met resterend arbeidsvermogen hebben niet alleen verplichtingen nodig, maar ook een reëel recht op ondersteuning. De WGA bevat stevige financiële prikkels voor mensen om hun arbeidsvermogen aan te spreken, maar weinig stimulans voor werkgevers om hen daadwerkelijk aan het werk te helpen. Er moet daarom meer ruimte komen voor aangepast werk en ondersteuning op de werkplek, al in de eerste twee jaar van ziekte.

Voor veel gedeeltelijk arbeidsgeschikten ligt passend werk niet bij de oude werkgever, maar mogelijk wel bij een andere werkgever of in een andere sector. NSC wilde daarom de no-riskpolis structu-

reel maken voor werkgevers die mensen in dienst nemen die langdurig ziek zijn of een arbeidsbeperking hebben. Hierdoor wordt het voor werkgevers aantrekkelijker om mensen met een ‘vlekje’ aan te nemen en komt ook deze groep makkelijker aan een baan. Ook wilden we de periode van loondoorbetaling bij ziekte voor kleine werkgevers beperken tot maximaal één jaar. Voor kleine werkgevers is het risico op ernstige versterking van de bedrijfsvoering door langdurig zieken nu eenmaal groter.

Een rechtvaardige WIA vraagt ten slotte om een sterke vereenvoudiging. De huidige wetgeving kent verschillende uitkeringsregimes, ingewikkelde berekeningen en harde grenzen. Om het stelsel overzichtelijker te maken stelde NSC, in navolging van OCTAS, in het verkiezingsprogramma voor om de karige vervolgutkering in de WGA na vijf jaar af te schaffen. In plaats daarvan zou in de eerste uitkeringsjaren beter bepaald moeten

worden wat iemand qua werk nog wél kan. Ook het samenvoegen van de WGA en de IVA draagt bij aan vereenvoudiging. De duurzaamheid van de uitval is voor het UWV in de praktijk namelijk moeilijk vast te stellen. Vanwege de inkomenseffecten voor IVA-gerechtigden, die nu 75% van het oude loon ontvangen, kan deze maatregel echter alleen onderdeel zijn van een totaalpakket dat méér inkomenszekerheid biedt aan mensen die niet meer kunnen werken. Ook moeten bestaande uitkeringen worden gerespecteerd.

De WIA moet eenvoudiger én eerlijker worden. Alleen zo voorkomen we dat een uitvoeringsprobleem uitgroeit tot een nieuwe crisis voor de bestaanszekerheid van kwetsbare burgers en van vertrouwen in de overheid.

Staatsburgers zonder startpositie

INTERVIEW

Wat de situatie van Caribische Nederlanders zegt over migratie, integratie en draagkracht

Door Jeroen Zandberg

Wie vanuit de bijzondere Nederlandse gemeenten Bonaire, St. Eustatius en Saba (de BES-eilanden) of de zelfstandige landen Curaçao, Aruba of Sint-Maarten naar Nederland verhuist, doet dat als Nederlands staatsburger. Er is vrij verkeer binnen het Koninkrijk; geen visa, geen verblijfsvergunningen, geen inburgerings-examens. Toch blijkt in de praktijk dat Caribische Nederlanders bij aankomst in Nederland vaak tegen vergelijkbare — en soms grotere — obstakels aanlopen dan andere migranten.

Zoals directeur Lionel Martijn van Stichting Ocan het verwoordt: “Wij zijn rijksgenoten. Er is vrij verkeer binnen het Koninkrijk. Maar zodra mensen hier aankomen, worden ze behandeld alsof ze emigranten zijn, maar zonder dat er iets voor hen geregeld is.”

Die spanning tussen formeel burgerschap en feitelijke uitsluiting vormt het vertrekpunt van dit artikel. Op basis van een interview met directeur Lionel Martijn en beleidsmedewerker Xavier Donker, laat deze casus zien hoe kwetsbaar integratie wordt wanneer beleid primair uitgaat van zelfredzaamheid en administratieve gelijkheid en er geen oog is voor specifieke omstandigheden.

Een organisatie tussen overheid en gemeenschap

Stichting Ocan (voorheen bekend als Overlegorgaan Caribische Nederlanders/OCaN) bestaat inmiddels veertig jaar. Tot 2014 was de organisatie een formeel overlegorgaan van de overheid onder de Wet Overlegorgaan Minderheden. Met de intrekking van die wet verdween ook de structurele financiering.

Xavier Donker (links) en Lionel Martijn (rechts)

“Sinds 2014 hebben we geen vaste subsidie meer,” aldus Martijn. “Ironisch genoeg zijn we later als beste beoordeeld op doelmatigheid en effectiviteit. Dat leidde tot nul euro subsidie.”

Ocan is sindsdien afhankelijk van projectfinanciering en samenwerkingen. Tegelijkertijd fungeert de organisatie nog altijd als aanspreekpunt voor overheden, gemeenten en maatschappelijke instellingen wanneer het gaat over Caribische Nederlanders. Die paradox — wel geraadpleegd, maar niet structureel ingebed — is illustratief voor een bredere beleidsontwikkeling: expertise wordt afgebouwd, terwijl de uitvoeringsproblemen toenemen.

Veel Caribische Nederlanders wenden zich eerder tot maatschappelijke organisaties dan tot gemeenten. Juist daar vinden zij herkenning, culturele sensitiviteit en praktische ondersteuning.

Wanneer expertise en financiering uit elkaar vallen

Een illustratief voorbeeld van deze scheefgroei komt uit de dagelijkse praktijk. Regelmatig wordt de organisatie benaderd door grote welzijnsinstellingen die een gemeentelijke aanbesteding hebben gewonnen voor schuldhulpverlening of begeleiding van kwetsbare inwoners. In theorie beschikken deze organisaties over ruime middelen en een breed werkgebied. In de praktijk blijken zij echter onvoldoende toegerust om Caribische Nederlanders met meervoudige problematiek te begeleiden.

“Wij krijgen mensen doorgestuurd omdat men er simpelweg niet uitkomt,” aldus Martijn. “Dan gaat het om iemand zonder BSN, met schulden, zonder woning, die het systeem niet begrijpt en het vertrouwen in instanties kwijt is.” Een van de meer dan vijftig vrijwilligers van Ocan neemt de begeleiding vervolgens op zich: registratie bij de gemeente, uitleg over toeslagen, bemiddeling richting werk en ondersteuning bij schulden. Dat traject is intensief, langdurig en vraagt specialistische kennis van zowel het Nederlandse systeem als de Caribische context.

Voor deze inzet ontvangt Ocan doorgaans geen structurele vergoeding. De organisatie handelt uit humanitaire overwegingen en om te voorkomen dat mensen volledig buiten beeld raken. Tegelijkertijd blijven de middelen bij de instellingen die formeel verantwoordelijk zijn, maar de benodigde expertise missen. Het resultaat is een omgekeerde wereld: de organisatie met de kennis en het vertrouwen van de doelgroep draait op voor de uitvoering, terwijl de financiering volgt waar de procedurele capaciteit zit. Het huidige subsidiestelsel is daardoor niet alleen inefficiënt, maar werkt ook ondermijnend voor de organisaties die het dichtst bij de samenleving staan.

Strategische agendering

Naast de uitvoerende en signalerende rol van Ocan is er ook een duidelijke agenderende functie. Beleidsmedewerker Xavier Donker houdt zich bezig met het onder de aandacht brengen van de positie van Caribische Nederlanders bij politieke en maatschappelijke organisaties, zowel nationaal als internationaal. Daarbij gaat het niet alleen om concrete problemen in de uitvoering, maar ook om bewustwording van structurele ongelijkheid binnen het Koninkrijk.

Via het Europese netwerk ENAR (European Network Against Racism) werkt Donker samen met maatschappelijke organisaties uit andere EU-landen aan thema's als discriminatie, politieke participatie en institutionele uitsluiting. Die Europese invalshoek maakt het mogelijk om ervaringen van Caribische

Nederlanders in een bredere context te plaatsen en om Nederlandse praktijken internationaal te vergelijken.

Deze internationale samenwerking onderstreept dat de vraagstukken rond gelijk burgerschap, integratie en toegang tot instituties geen geïsoleerd nationaal probleem zijn, maar deel uitmaken van een bredere Europese worsteling met migratie, diversiteit en rechtsstatelijkheid.

De realiteit bij aankomst

Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat formeel uit vier landen met vrij verkeer van personen. Wie van Curaçao, Aruba of Sint Maarten naar Nederland komt, heeft geen verblijfsvergunning nodig en beschikt over een Nederlands paspoort. Tegelijkertijd is er administratief geen sprake van een verhui-

zing, maar van emigratie. De basisregistraties van burgers zijn gescheiden, waardoor iemand bij aankomst in Nederland in zekere zin opnieuw moet beginnen.

Een centraal probleem is het gebrek aan voorbereiding van veel Caribische Nederlanders die naar Nederland vertrekken. De verwachtingen zijn vaak hoog, maar de kennis van het Nederlandse systeem beperkt. “Mensen komen onvoorbereid naar Nederland,” zegt Martijn. “Het systeem is ingewikkeld, zelfs voor Nederlanders die hier al lang wonen.”

Die complexiteit zit niet alleen in wet- en regelgeving, maar ook in de vergaande digitalisering van de overheid. DigiD, toeslagen, gemeentelijke portalen: wie het systeem niet kent, raakt snel achterop. Veel Caribische Nederlanders hebben het gevoel voortdurend ‘iets fout’ te doen, zonder precies te weten wat.

Nederlands paspoort zonder BSN

Het Nederlandse paspoort van rijksgenoten uit Curaçao, Aruba en Sint Maarten bevat bovendien geen BSN (de inwoners van de BES-eilanden hebben sinds 11 november 2025 wel een BSN), terwijl dat nummer in Nederland de sleutel vormt tot vrijwel alle basisvoorzieningen. Zonder BSN zijn bankzaken, zorgverzekering, huurcontracten en vaak ook werk onbereikbaar.

Zoals Stichting Ocan dagelijks ziet, leidt dit tot een keten van uitsluiting. “Zonder BSN heb je geen bankrekening, geen zorgverzekering, geen woning,” aldus directeur Lionel Martijn. “Dan blijft je hele leven hangen in het informele circuit.” Het gevolg is een keten van uitsluiting die moeilijk te doorbreken is.

Huisvesting, werk en bestaanszekerheid

De problemen stapelen zich snel op. Huisvesting is schaars, zeker voor mensen zonder netwerk of vast inkomen. Tijdelijke oplossingen — logeren bij familie of kennissen — zijn vaak instabiel. Er is een verhoogd risico op dakloosheid, vooral onder jongeren. De werkbereidheid daarentegen is doorgaans groot. “Wij geven voorkeur aan mensen die willen werken,” zegt Martijn. “Werk is de beste oplossing tegen armoede.”

Bij OcanCare wordt eerst gekeken hoe de hulpvrager aan een baan kan worden geholpen. De toegang tot werk is echter niet vanzelfsprekend. Cultuur en taalnuances, digitale sollicitatieprocedures en gebrek aan

Bijeenkomst energiearmoede. Foto: Ocan

begeleiding maken de stap naar duurzame arbeid soms lastig. Vooral jonge mannen met weinig opleiding of een lichte verstandelijke beperking blijken kwetsbaar.

Kenmerkend is dat hulp vaak pas op gang komt als de problemen al ernstig zijn. “Mensen komen bij ons als het al mis is gegaan,” aldus Ocan. Preventieve ondersteuning ontbreekt grotendeels.

Tussen wal en schip: beleid zonder eigenaar

Een kernprobleem in de integratie van Caribische Nederlanders is het ontbreken van duidelijke beleidsverantwoordelijkheid. Op nationaal niveau bestaat geen integraal kader voor hun ontvangst en begeleiding. Gemeenten vullen dit vacuüm ieder op hun eigen manier in, wat leidt tot grote verschillen in ondersteuning.

“Er is geen nationaal beleid voor de integratie van Caribische Nederlanders. Gemeenten doen maar wat — of niets.”

Die situatie is des te opvallender omdat er in het verleden wel gerichte aandacht bestond. Tot ongeveer een decennium geleden voerden ruim twintig gemeenten, waaronder

grote steden als Rotterdam, specifiek beleid voor de integratie van Caribische Nederlanders. In deze zogeheten ‘Antillianengemeenten’ werd geïnvesteerd in huisvesting, onderwijs, opvoedingsondersteuning en arbeidsmarkttoeleiding, afgestemd op lokale bevolkingsconcentraties en behoeften. Volgens Ocan hebben veel gezinnen en jongeren daarvan aantoonbaar geprofiteerd.

Met het verdwijnen van deze gerichte aanpak verdween ook de infrastructuur van kennis en begeleiding. Nieuwe groepen Caribische Nederlanders die zich om sociaaleconomische redenen in Nederland vestigen, treffen die voorzieningen niet meer aan. Het gevolg is dat mensen opnieuw tussen wal en schip belanden: te Nederlands voor migratiebeleid, te weinig ingebed voor regulier sociaal beleid. Deze beleidsleemte leidt tot willekeur en ongelijkheid, waarbij de mate van ondersteuning sterk afhangt van toevallige gemeentelijke prioriteiten.

De toeslagenaffaire

De toeslagenaffaire vormt een pijnlijk voorbeeld van wat er gebeurt wanneer beleid uitgaat van formele gelijkheid zonder oog voor ongelijke weerbaarheid. Ook Caribische Nederlanders zijn hierdoor geraakt. Niet omdat zij vaker fraudeerden, maar omdat zij zich vaker in een kwetsbare positie bevonden binnen een systeem dat weinig ruimte liet voor misverstanden, taalnuances en beperkte systeemkennis.

Zoals Stichting Ocan in de praktijk ziet, waren veel betrokkenen volledig afhankelijk van toeslagen, terwijl zij onvoldoende inzicht hadden in het systeem.

“Als mensen niet begrijpen wat de overheid van hen vraagt en niet op tijd reageren, worden fouten direct bestraft”

Terugvorderingen, schulden en een diep wantrouwen richting de overheid waren het gevolg. De toeslagenaffaire maakt daarmee zichtbaar hoe systeemfalen juist burgers treft die formeel volledig gelijk zijn, maar in de praktijk minder weerbaar.

Draagkracht en preventie

In Nederland wonen inmiddels naar schatting 174.000 Caribische Nederlanders. Dat maakt deze groep geen marginale minderheid, maar een substantiële gemeenschap binnen de samenleving. Juist die omvang maakt de vraag naar draagkracht en preventie relevant. Wanneer een aanzienlijk deel van deze groep moeite heeft om volwaardig mee te doen, raakt dat niet alleen individuele levens, maar ook de sociale samenhang en uitvoerbaarheid van beleid.

Draagkracht wordt in het publieke debat vaak versmald tot aantallen migranten, terwijl de casus van Caribische Nederlanders laat zien dat het vooral gaat om institutionele inrichting. Preventieve begeleiding — vóór en direct na aankomst — ontbreekt grotendeels, waardoor problemen zich opstapelen en pas zichtbaar worden wanneer herstel kostbaar en complex is. Ocan wijst erop dat vroegtijdige ondersteuning niet alleen menselijker is, maar ook financieel rationeel. “Het is veel goedkoper om mensen aan de voorkant te begeleiden dan om ze jarenlang in uitkeringen, schuldhulp en justitie te laten belanden.”

De vraag is daarmee niet of Nederland deze groep ‘aankan’, maar of het bereid is zijn hoogontwikkelde, regelgedreven systeem toegankelijk te maken voor burgers die wel formeel gelijk zijn, maar feitelijk een achterstand hebben in kennis, netwerk en culturele inbedding.

Succesverhalen en beeldvorming

Tegenover de problemen staan echter talloze succesverhalen. Veel Caribische Nederlanders functioneren goed, werken, ondernemen en dragen bij aan de samenleving. Toch domineren negatieve beelden vaak het publieke debat.

“Als het negatief is, weten de media ons te vinden,” zegt Martijn. “Als het positief is, zijn het ineens gewoon Nederlanders.”

Negatieve beeldvorming kan echter doorwerken in beleid en bejegening, waardoor ook succes wordt belemmerd.

Conclusie: een spiegel voor beleid

De situatie van Caribische Nederlanders is geen randverschijnsel, maar een spiegel voor het Nederlandse migratie- en integratiebeleid. Zij zijn staatsburgers die soms vastlopen, niet omdat zij niet willen meedoen, maar omdat ze onvoldoende zijn voorbereid en het systeem onvoldoende is ingericht op begeleiding.

“Vroeger waren we familie. Nu zijn we soms niet eens meer kennissen.”

De kernvraag die deze casus oproept, is fundamenteel: hoe organiseren we burgerschap, integratie en migratie in een complexe samenleving? Formele gelijkheid is onvoldoende zonder feitelijke toegang. Wie migratie — binnen of buiten het Koninkrijk — serieus wil nemen, zal ook de structuren moeten bouwen die integratie mogelijk maken. Niet achteraf, maar aan de voorkant.

Onzichtbare belasting op arbeid wordt ondraaglijk

OPINIE

Door:

Pieter Omtzigt – Grondlegger van NSC

Jos van Ginneken – Directeur Wetenschappelijk Bureau NSC

Jeroen Zandberg – Onderzoeker Wetenschappelijk Bureau NSC

Dit artikel is een verkorte versie van het gelijknamige artikel, gepubliceerd op 7 april 2026 op www.WB-NSC.nl

De belastingdruk op arbeid is de afgelopen twintig jaar fors gestegen. Niet doordat de officiële belastingtarieven sterk zijn verhoogd, maar vooral door de afbouw van heffingskortingen en oplopende premies. Hierdoor houden werkenden van elke extra verdiende euro steeds minder over. Tegelijkertijd stijgen de werkgeverslasten en ontstaan er grote overschotten in de werknemersverzekeringen. Nieuwe kabinetsmaatregelen vergroten deze ontwikkeling verder.

Onzichtbare belastingverhogingen

Openlijke belastingverhogingen stuiten vaak op veel maatschappelijk verzet. Daarom zijn veel lastenverzwaringen de afgelopen jaren via minder zichtbare maatregelen ingevoerd. Vooral de afbouw van de algemene heffingskorting en de arbeidskorting heeft ervoor gezorgd dat de effectieve belastingdruk op arbeid aanzienlijk is toegenomen.

Wie een loonsverhoging of overwerkvergoeding ontvangt, wil weten hoeveel daarvan daadwerkelijk overblijft. Juist daar blijkt dat de officiële belastingtarieven een vertekend beeld geven. Niet de tarieven, maar de afbouw van heffingskortingen bepaalt in toenemende mate hoeveel belasting iemand werkelijk betaalt.

In dit artikel blijven toeslagen en pensioenpremies buiten beschouwing. Deze verschillen sterk per huishouden of werkgever en maken de marginale druk vaak nog hoger. Het doel is juist inzichtelijk te maken hoe de belasting op arbeid zelf zich heeft ontwikkeld.

De werkelijke belastingdruk voor werknemers en werkgevers

Wie alleen naar de officiële belastingschijven kijkt, krijgt de indruk dat de belastingdruk voor middeninkomens is afgenomen. Dat beeld klopt niet. Door de afbouw van heffingskortingen is het effectieve marginale belastingtarief juist sterk gestegen. Waar in 2012 een marginaal tarief van meer dan 50% pas gold bij ruim anderhalf keer modaal, begint dat in 2026 al onder een modaal inkomen. Voor brede groepen middeninkomens is de effectieve inkomstenbelasting hierdoor sinds 2012 met ongeveer 7 tot 10 procentpunt toegenomen. Deze lastenverzwaring vond grotendeels plaats tussen 2012 en 2017 en bleef grotendeels buiten het publieke debat.

Naast de loonbelasting betalen werkgevers verplichte premies voor werknemersverzekeringen. Voor werknemers met een inkomen onder de premiegrens bedragen deze lasten ongeveer 18% bovenop het brutoloon. Een werkgever die €100 extra brutoloon wil uitbetalen, betaalt daardoor bijna €118. Daardoor ontstaat een groot verschil tussen werknemers onder en boven de premiegrens: juist de middeninkomens houden van extra loonkosten relatief het minst over, terwijl hogere inkomens minder door deze premies worden geraakt.

Nieuwe maatregelen vergroten het probleem

De aangekondigde kabinetsmaatregelen versterken deze ontwikkeling verder. Onder meer de hogere AOF-premie, het slechts ge-

deeltelijk corrigeren van belastingen voor inflatie, de verlaging van het maximumdagloon voor arbeidsongeschiktheid en compensatiemaatregelen rond de zorgpremies leiden tot hogere lasten op arbeid.

Hoewel de precieze effecten nog onvoldoende zijn doorge-rekend, is duidelijk dat de belastingdruk op arbeid verder zal stijgen. Juist daarom is transparantie over de uiteindelijke marginale druk noodzakelijk voordat deze maatregelen worden ingevoerd.

Belastingen en premies op arbeid vormen inmiddels de grootste inkomstenbron van de overheid. In veel gevallen leidt €100 aan extra loonkosten voor een werkgever ertoe dat een werknemer minder dan €50 netto overhoudt. Wanneer ook toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen worden meegerekend, ligt de marginale druk vaak nog aanzienlijk hoger.

Een dergelijke belastingdruk roept praktische én principiële vragen op. Naarmate werknemers minder overhouden van extra werken, neemt de aantrekkelijkheid van minder werken, zwart werken of emigreren toe. Dat kan leiden tot steeds verdergaande controlemaatregelen door de overheid om belastingontwijking tegen te gaan.

Daarnaast ontstaat een bredere maatschappelijke vraag. Wanneer werkenden een groot deel van de opbrengst van hun arbeid moeten afdragen, terwijl de overheid tegelijkertijd moeite heeft om betaalbare woningen, goede zorg, onderwijs en veiligheid te leveren, groeit het maatschappelijk ongenoegen. Daarmee dient zich een nieuwe sociale kwestie aan.

Ook juridisch ontstaan risico's. De overheid ontvangt inmiddels jaarlijks meer dan €10 miljard aan premies voor arbeidsongeschiktheid en werkloosheid dan zij aan deze regelingen uitkeert. Met de huidige plannen zal dit overschot verder oplopen. Hierdoor dreigt een situatie die vergelijkbaar is met de box 3-problematiek. Ook daar corrigeerde de rechter uiteindelijk een belasting die niet meer aansloot bij haar oorspronkelijke doel. Wanneer premies voor werknemersverzekeringen structureel worden gebruikt als algemene belasting, ligt ook hier juridische toetsing voor de hand.

Tijd voor groot onderhoud

Het Nederlandse belasting- en toeslagenstelsel is vastge-lopen. In plaats van de onderliggende problemen op te lossen, zijn de afgelopen jaren steeds nieuwe ingewikkelde maatregelen toegevoegd. Dat vergroot zowel de complexi-teit als de juridische kwetsbaarheid van het stelsel.

Daarom is een fundamentele herziening noodzakelijk. Een brede belasting- en uitgavenreview moet inzicht geven in zowel de inkomsten als de overheidsuitgaven. Daarnaast verdienen de recente maatregelen uit het regeerakkoord een onafhankelijke second opinion, zodat vooraf duidelijk wordt welke effectieve belastingdruk verschillende inko-mensgroepen daadwerkelijk gaan ondervinden.

Belastingbeleid kan bovendien niet los worden gezien van het functioneren van de overheid. Een overheid die steeds hogere lasten vraagt, maar tegelijkertijd tekortschiet op terreinen als volkshuisvesting, zorg, onderwijs en veiligheid, ondermijnt het draagvlak voor het belastingstelsel. In een tijd van economische onzekerheid en kunstmatige intelligentie is het moment aangebroken voor groot onderhoud aan het gehele inkomensstelsel.

2012, reële marginale druk		Verskil	2026, reële marginale druk	
Minimumloon			Minimumloon	
€ 18.740	20.78%-29.63%	+10.56% (+)	€ 30.144	40,2%
Modaal			Modaal	
€ 33.000	42,00%	+8.47%	€ 48.000	50.47%
1,5 Modaal			1,5 Modaal	
€ 49.500	43.25%	+7.22%	€ 72.000	50.47%
2 Modaal			2 Modaal	
€ 66.000	52.00%	+4.01%	€ 96.000	56.01%
3 Modaal			3 Modaal	
€ 99.000	52.00%	-2.5%	€ 144.000	49.5%

Afbeelding door Eric Prouzet op Unsplash

2026, reële marginale druk voor de werknemer		Daar bovenop, aan werkgeverskant: Werkgeverslasten
Minimumloon		
€ 30.144	40,2%	17,99%
Modaal		
€ 48.000	50.47%	17,99%
1,5 Modaal		
€ 72.000	50.47%	17,99%
2 Modaal		
€ 96.000	56.01%	0%
3 Modaal		
€ 144.000	49.5%	0%

Geef ons ruimte

De strijd voor een toegankelijke samenleving

INTERVIEW

Hoe een lokaal platform met ervaringskennis, vasthoudendheid en vrijwilligerswerk strijdt voor een toegankelijke samenleving

Door Jeroen Zandberg

Een rij afvalcontainers neemt bijna de hele stoep in beslag. Voor de meeste voorbijgangers is dat hooguit hinderlijk: zij stappen opzij of lopen een stukje over de rijbaan. Voor iemand in een rolstoel is er vaak geen doorgang. Voor iemand die slechtziend of blind is, kan de blokkade onverwacht en gevaarlijk zijn. Even verderop hangt een balkon zo ver over de looproute dat een vrouw met een taststok het obstakel pas op het laatste moment kan opmerken. Het zijn alledaagse beelden, maar juist daarin wordt zichtbaar hoe betrekkelijk het begrip 'openbare ruimte' kan zijn. De straat is er voor iedereen, maar niet iedereen kan haar even veilig gebruiken.

Het Platform Gehandicapten Leidschendam-Voorburg (PGLV) probeert die werkelijkheid zichtbaar te maken. Niet alleen met rapporten en brieven, maar vooral door mensen te laten ervaren wat een beperking in het dagelijks leven betekent. Voorzitter Willem Bertels en secretaris Nathalie Ros vertellen over een organisatie die volledig op vrijwilligers draait. Ongeveer vijftientig actieve vrijwilligers, geven schoolvoorlichting, inspecteren gebouwen en wijken, adviseren gemeente en bedrijven en voeren de bewustwordingscampagne 'Geef ons ruimte. Bedankt!'.

De stichting bestaat inmiddels bijna een kwart eeuw. Zij ontstond niet op initiatief van de gemeente, maar vanuit inwoners met een handicap die zich wilden inzetten voor hun gemeenschap. Dat karakter heeft het platform behouden. De meeste vrijwilligers hebben zelf een beperking: zij zijn bijvoorbeeld doof of slechthorend, gebruiken een rolstoel, zijn halfzijdig verlamd, slechtziend of leven met spasmen of een chronische aandoening. Hun ervaringskennis is geen aanvulling op het vrijwilligerswerk maar vormt de kern ervan.

Hoe veilig en toegankelijk is de publieke ruimte voor mensen met een handicap?

Meer dan een beperking

Een handicap beïnvloedt veel meer dan de mogelijkheid om een trap te nemen of een verkeersbord te lezen. Dagelijkse handelingen kosten soms extra voorbereiding, energie en improvisatie. Een route die gisteren toegankelijk was, kan vandaag worden geblokkeerd. Een hulpmiddel dat niet werkt, betekent niet slechts ongemak, maar verlies van mobiliteit en zelfstandigheid. Mensen worden bovendien gemakkelijk teruggebracht tot wat zij niet kunnen.

Juist daarom vinden veel vrijwilligers het belangrijk om zich voor het platform in te zetten. Zij willen van betekenis zijn en laten zien dat iemand meer is dan zijn of haar beperking. Willem omschrijft de boodschap die zij tijdens activiteiten uitdragen: een persoon met een handicap is iemand met wie je kunt praten, lachen en huilen, en die vaak creatieve oplossingen heeft gevonden om het leven vorm te geven. De vrijwilligers maken kwetsbaarheid zichtbaar, maar vooral ook veerkracht.

Dat gebeurt het meest direct tijdens de schoolworkshops. Acht à negen keer per jaar bezoekt een team van ongeveer vijftien vrijwilligers basisscholen in Leidschendam-Voorburg. Leerlingen van groep acht leggen in een rolstoel een parcours met obstakels af, met een bekertje water op schoot. Zij leren enkele gebaren van slechthorende vrijwilligers, proberen met één hand een appel te schillen of kleding aan te trekken en lopen geblinddoekt met een taststok. Ook maken zij kennis met braille en ervaren zij hoe dagelijkse handelingen veranderen bij een motorische of visuele beperking.

Na afloop mogen de kinderen vragen stellen. Volgens Nathalie luisteren zij aandachtig en komen zij vaak met verrassend doordachte vragen. De kracht zit in de ontmoeting: een handicap wordt niet abstract uitgelegd, maar verbonden met een mens en een ervaring. Tegelijk zien de scholieren dat mensen met een beperking actief, deskundig en vindingrijk zijn. Zo krijgt het motto van het platform — ‘inclusie door ontmoeting’ — concrete betekenis.

Gouden bergen, weinig zand

Naast de schoolvoorlichting vormt toegankelijkheid de tweede hoofdpijler. Vrijwilligers beoordelen straten, stations, publieke gebouwen en winkelveorzieningen. Zij adviseren steeds vaker al tijdens de voorbereiding van projecten, zoals de bouw van een bibliotheek, de inrichting van de nieuw te bouwen raadszaal en de herinrichting van wegen. Dat is belangrijke vooruitgang. Wanneer ervaringsdeskundigen pas worden geraadpleegd nadat een gebouw of straat is opgeleverd, zijn fouten vaak kostbaar of moeilijk te herstellen.

Toch bestaat er een hardnekkige afstand tussen instemming en uitvoering. Nathalie vat het probleem scherp samen: “Heel veel mensen hebben wel heel veel begrip als je het vertelt. Maar de uitvoering blijft vaak achterwege.” Willem zegt het nog beeldender: “Je belooft ons gouden bergen en er komt nog niet eens een zandkorreltje van die berg naar ons toe.”

De grijze betonblokken op een plein in Leidschendam vormen een zichtbaar symbool van het verschil tussen begrip en uitvoering. Tijdens een rondgang met twee wethouders wees het platform erop dat de lage obstakels voor slechtzienden moeilijk waarneembaar en daardoor gevaarlijk zijn. De wethouders begrepen het probleem en zegden toe zich voor verwijdering in te spannen. Toen concrete maatregelen een jaar later nog steeds uitbleven, zocht het platform in september 2023 contact met de gebiedsregisseur van Prinsenhof Noord. Ook een officiële melding bij de gemeente in januari 2024 leidde niet tot een oplossing. In december 2025 namen vrijwilligers daarom zelf het initiatief en beschilderden zelf de betonblokken met krijtverf. In juli 2026 meldde de gebiedsregisseur dat de struikelblokken binnenkort permanent een opvallende kleur zullen krijgen. De geschiedenis van de betonblokken laat zien hoeveel vasthoudendheid er nodig is voordat een erkend toegankelijkheidsprobleem daadwerkelijk wordt opgelost.

Een belangrijke oorzaak is volgens Nathalie en Willem het snelle personeelsverloop binnen de gemeente. Aanspreekpunten in het sociale en ruimtelijke domein wisselen geregeld. De vrijwilligers moeten daarvoor steeds opnieuw kennismaken en eerdere dossiers reconstrueren. Soms blijft het vervolgens lang stil, om kort voor een besluit alsnog de vraag te krijgen of het platform binnen enkele dagen een ontwerp kan beoordelen. “Wij zijn vrijwilligers,” benadrukt Nathalie.

Links: Tijdens een schoolworkshop waar leerlingen ervaren hoe een handicap het functioneren beïnvloedt.

Boven: Het door PGLV beschilderde betonblok.

Er zijn ook positieve ervaringen. Vooral bij nieuwe projecten die projectmatig gemanaged worden door externe bureaus ontvangt het platform tijdig de stukken en is de samenwerking gestructureerd. Tijdens schouwen lopen medewerkers, bestuurders en bewoners samen door een wijk om knelpunten te bekijken. Zulke rondgangen leveren concrete verbeteringen op: een te laag verkeersbord wordt hoger gehangen, een stoep aangepast, een gevaarlijke situatie afgezet. Het laat zien dat vooruitgang mogelijk is als iemand verantwoordelijkheid neemt en opvolging organiseert.

Toegankelijkheid die weer kan verdwijnen

Ook de Westfield Mall of the Netherlands laat een gemengd beeld zien. Vrijwilligers inspecteerden het grootste winkelcentrum van Nederland en de omgeving met rolstoelen, scootmobielen en taststokken en boden vervolgens twee rapporten aan. Een aantal aanbevelingen werd daarna uitgevoerd. Mindervalidentoiletten kregen beter zichtbare, contrasterende aanduidingen en een nauwelijks zichtbare verhoging bij een nooduitgang werd duurzaam gemarkeerd.

Andere problemen bleven echter bestaan. Zo ontbreken binnen tactiele geleidelijnen die zeer belangrijk zijn voor slechtzienden. Ook zijn zware toiletdeuren voor sommige bezoekers niet zelfstandig te openen en visuele alarmsignalering voor dove en slechthorende bezoekers ontbreekt.

Bovendien kan eerder bereikte vooruitgang weer verdwijnen. Na een verbouwing bij een winkel was een verwijzing naar een bruikbare lift plotseling weg. Het platform moet dan opnieuw aandacht vragen voor hetzelfde probleem. Toegankelijkheid is dus geen eenmalige controlelijst, maar vraagt om blijvende aandacht.

Voorzitter van het platform, Willem Bertels, presenteert het toegankelijkheidsrapport van de Westfield Mall aan de manager (rechts) en de wethouder (links)

Nog fundamenteeler is het gebrek aan handhaving. Regels en bouwvoorschriften hebben weinig betekenis wanneer niemand erop toeziet dat zij worden nageleefd. Hetzelfde geldt in de openbare ruimte. Auto's staan bij verlaagde stoepranden, fietsen blokkeren geleidelijnen en deelscooters of containers versperren de stoep. Meldingen worden geregistreerd en vriendelijk beantwoord, maar leiden lang niet altijd tot actie. "Als je regels hebt en die worden niet gehandhaafd, wat hebben ze dan voor nut?" vragen de platformleden zich af.

Voor een slechtziende voetganger is een fiets op een geleidelijn geen slordigheid, maar een grote bedreiging. Een taststok kan tussen de spaken vastlopen; een stuur kan op gezichtshoogte uitsteken. Een opengebroken stoep zonder goede afzetting kan tot een val leiden. Nathalie vertelt hoe zij is gestruikeld door een onverwacht gat in de stoep. Dit gat was ontstaan omdat er tijdens straat- en rioolwerkzaamheden boompjes waren uitge-

trokken en een deel van de stoep was weggehaald. Een kennis belandde door een onveilige situatie in de eigen straat in het ziekenhuis. De gevolgen van gebrekkige toegankelijkheid worden zo afgewenteld op precies de mensen die het minste kunnen uitwijken.

Een hulpmiddel is geen luxe

Dezelfde spanning tussen belofte en praktijk is zichtbaar bij hulpmiddelen uit de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Het platform ontvangt nog altijd signalen over de dienstverlening van het bedrijf dat deze hulpmiddelen levert. Mensen worden niet teruggebeld, monteurs arriveren zonder de juiste onderdelen en reparaties vereisen herhaalde bezoeken. Een aangepaste fiets bleef weken in een magazijn staan, terwijl deze voor onderzoek naar de fabrikant had moeten worden gestuurd. De kwaliteit van stokhouders op scootmobielen bleken zo ondermaats dat de taststok eruit kon vallen.

Dat zijn geen gewone consumentenklachten. “Mensen hebben niet voor niets een hulpmiddel,” zegt Nathalie. Wie afhankelijk is van een aangepaste fiets, rolstoel of taststok kan zonder dat middel niet vanzelfsprekend naar werk, familie, winkel of afspraak. Een fout in de levering beperkt rechtstreeks iemands leven. Het platform vraagt daarom niet primair om nieuwe contracten, maar om naleving van bestaande afspraken. De gemeente heeft als opdrachtgever de verantwoordelijkheid om kwaliteit, bereikbaarheid en reparatietijden daadwerkelijk af te dwingen.

De kracht van nabijheid

Ondanks teleurstellingen blijven de vrijwilligers doorgaan. Zij schrijven brieven, spreken in bij de gemeenteraad en voeren campagne in winkelcentra en lokale media. Hun verzoeken zijn vaak eenvoudig: laat bij containers op de stoep de doorgang vrij, parkeer niet op een geleidelijn, snoei overhangende takken en denk bij ontwerp en onderhoud vanaf het begin aan toegankelijkheid.

Die open en praktische benadering krijgt veel steun. Voorbijgangers herkennen de voorbeelden, scholen verwelkomen de workshops en vanuit de bewustwordingscampagne hebben zich zelfs nieuwe vrijwilligers gemeld. Het platform laat zien wat een lokale gemeenschap kan bereiken wanneer ervaringskennis, betrokkenheid en vasthoudendheid samenkomen.

Maar waardering mag geen excuus worden om verantwoordelijkheden bij vrijwilligers neer te leggen. Toegankelijkheid is geen gunst en ook geen afzonderlijk project voor mensen met een handicap. Een vlakke, vrije stoep helpt eveneens ouderen, ouders met kinderwagens, reizigers met bagage en mensen die tijdelijk slecht ter been zijn. “Als voor ons de straten, stoepen en openbare ruimtes toegankelijk zijn,” zegt Willem, “dan zijn ze voor iedereen toegankelijk.”

Daarmee houdt het Platform Gehandicapten Leidschendam-Voorburg de lokale samenleving een heldere spiegel voor. Nederland beschikt over wetten, inclusieagenda's en goede bedoelingen. De werkelijke maatstaf ligt echter buiten: bij de publieke toiletdeur die iemand zelfstandig kan openen, de tastbare route voor slechtzienden die niet door een fiets of container wordt onderbroken en het hulpmiddel dat werkt wanneer het nodig is. Ruimte geven begint met luisteren, maar krijgt pas betekenis wanneer beloften zichtbaar worden op straat.

De vrijwilligers van het Platform Gehandicapten Leidschendam-Voorburg (PGLV)

Bezuinigen op kwetsbaarheid

De harde realiteit achter de **WIA-plannen** door de bril van een ervaringsdeskundige

OPINIE

Door mijn verleden in de financiële sector en huidige arbeidsongeschiktheid, gaat mijn interesse uit naar het dossier arbeidsongeschiktheid. Regelmatisch zag ik Pieter Omtzigt tijdens debatten waar hij diverse problemen en onrecht zag en benoemde op het gebied van arbeidsongeschiktheid. Tijdens een interview bij Buitenhof in 2020 gaf hij al aan dat er grote problemen waren bij WIA/arbeitsongeschiktheid/UWV. Ondertussen is de beerput bij het UWV open en lopen de eerste herstelacties.

Een ander onrecht waar hij zich al jaren voor inspannt is het wegvallen van arbeidskorting bij arbeidsongeschiktheid. Er is bepaald dat de inkomensterugval bij arbeidsongeschiktheid 30% van het laatstverdiende loon mag zijn. Wat veel mensen, en zelfs beleidsmakers, niet weten is dat de netto terugval veel groter is: WIA-gerechtigden hebben geen recht meer op arbeidskorting omdat de voorwaarde van deze arbeidskorting is dat er inkomen uit arbeid moet zijn. Bij invoering wet WIA in 2006 was het wegvallen van de arbeidskorting ad. € 1.357 nog reëel en acceptabel. Men had immers ook geen arbeidskosten meer. Afgelopen jaren is de arbeidskorting flink verhoogd. Naast de jaarlijkse indexatie is deze beleidsmatig verhoogd, soms met honderden euro's in één jaar, onder de noemer ondersteuning koopkracht werkenden. Deze beleidskeuzes zijn echter structureel nadelig voor arbeidsongeschikten. Zij kunnen per definitie niet (volledig) werken en zijn daardoor uitgesloten van dit belangrijke koopkrachtinstrument. Als de arbeidskorting alleen was geïndexeerd, en niet beleidsmatig verhoogd, zou deze in 2025 circa € 1.500 zijn geweest. In werkelijkheid was deze in 2025 € 5.599. Een verschil van ruim € 4.000 wat arbeidsongeschikten dus, naast de bruto achteruitgang van 30%, jaarlijks minder te besteden hebben ten opzichte van werkenden.

De Hoge Raad heeft op 15 november 2024 geconcludeerd dat wettelijke bepalingen over de arbeidskorting in strijd zijn met het discriminatieverbod in mensenrechtenverdragen, aangezien mensen die hun uitkering rechtstreeks van het UWV ontvangen geen arbeidskorting ontvangen, terwijl een uitkering die via de

Door Miranda* (X: @Miranda_AW) - Ervaringsdeskundige in de WIA die zich inzet voor aandacht m.b.t. onrecht rond arbeidsongeschiktheid.

*De volledige naam van de schrijfster is bij de redactie bekend.

werkgever wordt ontvangen wel daarvoor meetelt. De Hoge raad stelt dat dit leidt tot een ongelijke behandeling van uitkeringsgerechtigden. De Hoge Raad laat rechtsherstel over aan de wetgever. Het kabinet heeft besloten om de discriminatie op te heffen door het schrappen van de zogenoemde samenvoegbepaling. Werkgevers mogen dan geen arbeidskorting meer toepassen op de uitkering, alleen op het reguliere loon. Dit heeft financiële gevolgen voor mensen. Men had meerdere opties voor rechtsherstel maar koos voor de goedkoopste met zelfs een budgettaire opbrengst. Arbeidskorting toepassen over alle socialezekerheidsuitkeringen zou een idealere oplossing zijn geweest. Dit is juridisch het minst kwetsbaar maar budgettair niet haalbaar en politiek waarschijnlijk ook niet, aldus een notitie van de staatssecretaris. Daarmee wordt de ongelijke behandeling voor de toekomst aangepast, maar van herstel van eerder nadeel is geen sprake.

Al vele jaren wordt er in de Kamer gesproken dat ze iets willen doen aan de groeiende ongelijkheid tussen werkenden en uitkeringsgerechtigden. Het invoeren van een arbeidsongeschiktheidskorting, zoals er voor ouderen de ouderenkorting is, voorkomt dat ziekte niet automatisch leidt tot een structurele financiële achterstand. Een werkende met een modaal inkomen ontvangt duizenden euro's arbeidskorting per jaar. Een WIA-gerechtigde met een vergelijkbaar inkomen € 0. Er wordt verzuimd dit onrecht op te lossen.

En alsof arbeidsongeschikten nog niet genoeg financieel gestraft worden werden onlangs de coalitieplannen op het gebied van arbeidsongeschiktheid bekend. Ze willen, overigens terecht, het WIA-stelsel hervormen maar de plannen zijn gewoon keiharde bezuinigingen. De problemen bij het UWV zoals lange wachttijden, een complex systeem wat moeilijk uitvoerbaar is en de hardheden in het WIA-stelsel, los je niet op met het afschaffen van de IVA-uitkering en het verlagen van het maximumdagloon met 20%.

Het kabinet heeft het steeds over de onbetaalbaarheid van het WIA-stelsel. De uitgaven blijven maar toenemen en ze hebben het niet meer onder controle. Het is te duur en wordt onhoudbaar wordt er gezegd. WIA is een werknemersverzekering die wordt uitgevoerd door het UWV. Er wordt al jaren meer aan premies geïnd dan er aan uitkeringen wordt uitgekeerd. Het vermogen van het arbeidsongeschiktheidsfonds Aof was eind 2025 circa € 40 miljard. Het vermogen/overschot Aof loopt volgens de CPB-raming Centraal Economisch Plan 2026 zelfs op tot meer dan € 80 miljard in 2031. Ook het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkering-

en afgezet tegenover de beroepsbevolking laat geen grote toename zien. Het aantal is in de periode 2010 tot 2017 gedaald en in recente jaren weer toegenomen. Ten opzichte van de beroepsbevolking is het aantal uitkeringen vrijwel elk jaar gedaald.

De toename van het aantal uitkeringen is overigens gewoon verklaarbaar. De AOW-leeftijd is verhoogd, waardoor mensen langer gebruikmaken van een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Er zijn meer mensen aan het werk zodat ook meer mensen arbeidsongeschikt kunnen raken (dit betekent overigens ook meer premie-inkomsten). En ook de coronapandemie speelt een rol. Het is een beleidskeuze geweest om de AOW-leeftijd te verhogen sinds 2013. Besparing kosten AOW=hogere kosten WIA. Daar zien we nu de financiële gevolgen van.

Daarbij zijn de kerncijfers van het UWV ook nog vervuild door uitvoeringsproblemen bij het UWV. Door de grote achterstanden bij de claimbeoordelingen is de 60-plusmaatregel ingevoerd, wat als gevolg heeft dat er meer WIA-aanvragen werden toegekend. Verder loopt het aantal voorschotuitkeringen op en deze tellen mee als nieuwe instroom. Dus iedereen die een WIA-uitkering aanvraagt telt mee als instroom. Ongeacht of de uitkering uiteindelijk wordt toegekend of afgewezen. De voorschotten zijn daarmee een administratieve vertekening van de instroom. Op basis van bovenstaande cijfers kan men niet anders concluderen dat bezuinigingen een politieke keuze zijn.

Daarbij is het zorgelijk dat niet alle wijzigingen in de sociale zekerheid zichtbaar zijn in de koopkrachtberekeningen van het CPB. Het effect op de koopkracht is door databeperkingen onbekend. Ze weten alleen dat de verlaging van het maximum dagloon een zeer sterk negatief koopkrachteffect heeft op mensen met een relatief hoge arbeidsongeschiktheidsuitkering. Het plan is namelijk om deze met 20% te verlagen maar dit zie je niet in de berekeningen terug. Dit betekent dat in de gepresenteerde koopkrachtcijfers de impact voor WIA-gerechtigden fors wordt onderschat. Dat terwijl kabinet en coalitie Kamerleden met trots uitspreken dat het voor iedere inkomenscategorie om een (klein) plusje gaat.

Kabinet zegt dat ze de WIA-systematiek willen aanpassen en verbeteren. In het coalitieakkoord lijkt geen financiële reservering te zijn opgenomen voor een structurele hervorming van het WIA-stelsel en uitvoering door het UWV. Grote stelselwijzigingen brengen transitiekosten met zich mee. Zonder een financiële reservering rijst daarom de vraag in hoeverre er daadwerkelijk ruimte is om het stelsel te hervormen. Na jaren van signaleren, onderzoeken en rapporteren wordt het nu echt tijd voor actie.

De nieuwe coalitieplannen zijn zorgelijk en onbegrijpelijk en zorgen voor veel onrust. Plannen lijken ondoordacht en aan neveneffecten is niet gedacht. Arbeidsongeschikten zullen veelal ook last hebben van de bezuinigingen op zorg. De opstapeling van maatregelen die hen raakt, is enorm. De onduidelijkheid zorgt voor spanning en angst voor de gevolgen. Daarbij doen ook woorden ertoe. Door het kabinet worden WIA-gerechtigden weggezet als "luie hangmatten" die prikkels nodig hebben om te werken. Ze "moeten geactiveerd worden" is ook zo'n vervelende uitspraak. Zo wordt er in Den Haag over echte mensen met gezondheidsproblemen gepraat. Het is onrealistisch om te verwachten de WIA-instroom en kosten te verlagen door het verlagen van uitkeringen. WIA-instroom wordt bepaald door gezondheid, niet door

“WIA-instroom wordt bepaald door gezondheid, niet door uitkeringshoogte.”

uitkeringshoogte. En men vergeet dat, voordat iemand een WIA-uitkering aanvraagt, er al een intensief traject van twee jaar om te re-integreren aan vooraf is gegaan. Ze doen er veelal alles aan om weer of meer te kunnen werken.

Naar aanleiding van de toeslagenaffaire heeft er een parlementaire enquête plaatsgevonden die onderzocht hoe de overheid fraude bestrijdt. Bij deze enquête is de gehele dienstverlening, handhaving en fraudebestrijding onderzocht bij overheidsdiensten. Een van de hoofdconclusies in het rapport “Blind voor mens en recht” was: “Politiek heeft financiële keuzes gemaakt zonder oog voor de gevolgen voor mensen. Het zou onvergeeflijk zijn als hier geen lering uit wordt getrokken. De patronen die dit veroorzaakt hebben, zijn nog steeds aanwezig. Het kan weer gebeuren.” Daarbij staat in het rapport dat financiële kaders bepalend waren bij beleidskeuzes. De coalitieplannen op het gebied van sociale zekerheid en ook het rechtsherstel arbeidskorting arbeidsongeschikten lijken opnieuw gedreven door bezuinigingen in plaats van menselijkheid. Hebben ze dan helemaal niets geleerd?

“Op basis van deze cijfers kan men niet anders concluderen dan dat bezuinigingen een politieke keuze zijn.”

Een zeker en waardig bestaan

De sociale leer als antwoord op de sociale kwesties van toen en nu

Door Jos van Ginneken

OPINIE

Wanneer over sociaal-conservatisme wordt gesproken, denken sommigen nog altijd aan een nostalgisch verlangen naar een verleden dat niet meer bestaat. Aan de jaren vijftig, aan betutteling, aan een samenleving waarin iedereen zijn plaats kende en zich daarnaar diende te schikken. Die voorstelling van zaken mist echter de kern van wat sociaal-conservatisme werkelijk beoogt. Sociaal-conservatisme gaat niet over het terugdraaien van de geschiedenis. Het gaat over de vraag hoe wij in een moderne samenleving de voorwaarden kunnen scheppen voor menselijke waardigheid, vrijheid en verantwoordelijkheid. Het gaat over de overtuiging dat een democratische rechtsstaat alleen duurzaam kan functioneren wanneer burgers economisch zelfstandig zijn, wanneer gezinnen kunnen bouwen aan een zekere toekomst en wanneer arbeid daadwerkelijk wordt beloond met bestaanszekerheid.

Dat betekent in de eerste plaats dat mensen van hun inkomen moeten kunnen leven. Dat zij een woning moeten kunnen betalen, een gezin moeten kunnen onderhouden, iets opzij moeten kunnen zetten voor moeilijke tijden en vermogen moeten kunnen opbouwen voor de toekomst. Het betekent ook dat de overheid zich moet richten op haar kerntaken: het beschermen van bestaanszekerheid, het waarborgen van betaalbare basisvoorzieningen en het investeren in onderwijs, zorg en veiligheid. Tegelijkertijd betekent het dat de overheid terughoudend moet zijn waar mensen en gemeenschappen zelf verantwoordelijkheid kunnen dragen. Niet de staat, maar gezinnen, verenigingen, kerken, vakbonden, bedrijven en lokale gemeenschappen vormen de natuurlijke verbanden waarin mensen hun leven vormgeven. De taak van de overheid is niet om deze verbanden te vervangen, maar om ervoor te zorgen dat zij kunnen floreren.

De nieuwe sociale kwestie

Die opdracht is vandaag urgenter dan in lange tijd het geval is geweest. De afgelopen decennia is een steeds groter deel van de economische macht geconcentreerd geraakt bij een relatief kleine groep bedrijven, investeerders en internationale organisaties. Terwijl technologische vooruitgang enorme welvaart heeft voortgebracht, ervaren veel werkenden dat zij steeds minder invloed hebben op de omstandigheden waaronder zij werken en leven.

Flexibele contracten nemen toe. Burn-outklachten stijgen. Kunstmatige intelligentie maakt het mogelijk om in hoog tempo werkprocessen te automatiseren. De afstand tussen bestuurders en werknemers groeit. Tegelijkertijd wordt van burgers verwacht dat zij steeds meer individuele risico's dragen op het gebied van wonen, zorg, arbeidsongeschiktheid en pensioen. Daardoor ontstaat een fundamentele vraag: hoe voorkomen we dat mensen speelbal worden van economische krachten waarop zij nauwelijks invloed hebben? Die vraag is niet nieuw. Zij werd ruim een eeuw geleden eveneens gesteld.

De lessen van Rerum Novarum

In 1891 publiceerde paus Leo XIII de encycliek Rerum Novarum – letterlijk: "Over de nieuwe dingen". De industriële revolutie had Europa ingrijpend veranderd. Grote groepen arbeiders leefden in armoede terwijl een relatief kleine groep industriëlen enorme rijkdom vergaarde. Traditionele gemeenschappen werden ontwricht en de staat hield zich grotendeels afzijdig.

Op die ontwikkeling kwamen twee dominante reacties. Aan de ene kant stonden degenen die meenden dat de markt zichzelf zou corrigeren. Arbeiders moesten harder werken, ondernemender zijn en meer verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen lot. De overheid diende zich zo min mogelijk met de economie te bemoeien. Aan de andere kant stonden de socialistische die de economische orde fundamenteel wilden omverwerpen. Volgens hen moest de staat eigenaar worden van productiemiddelen en de economie centraal gaan organiseren.

Leo XIII verwierp beide benaderingen. Hij zag dat ongeremd kapitalisme leidde tot uitbuiting, machtsconcentratie en menselijke vervreemding. Tegelijkertijd zag hij dat socialisme uiteindelijk de vrijheid van burgers ondermijnende doordat eigendom, initiatief en maatschappelijke verbanden werden onderworpen aan de staat. Daarom zocht hij een derde weg. De kern van die derde weg was een eenvoudige maar krachtige gedachte: arbeid en kapitaal zijn geen natuurlijke vijanden. Zij

hebben elkaar nodig. De taak van politiek en samenleving is daarom niet om een permanente klassenstrijd te organiseren, maar om voorwaarden te scheppen waarin arbeid en kapitaal in rechtvaardige samenwerking kunnen functioneren.

Daarvoor zijn volgens Leo XIII drie zaken noodzakelijk. Ten eerste een rechtvaardig loon. Een werknemer moet niet enkel betaald krijgen voor zijn productiviteit, maar voldoende verdienen om een gezin te onderhouden en een menswaardig bestaan op te bouwen. Ten tweede sterke maatschappelijke organisaties. Vakbonden, verenigingen en andere verbanden moeten werknemers beschermen tegen machtsmisbruik en een tegenwicht vormen tegen grote economische belangen. Ten derde eigendom. Juist dat laatste element wordt tegenwoordig vaak onderschat.

Eigendom als fundament van vrijheid

Voor Leo XIII was privébezit geen luxe en evenmin een ideologisch dogma. Het was een voorwaarde voor menselijke vrijheid. Wie niets bezit, is volledig afhankelijk van anderen. Van de werkgever die zijn loon betaalt. Van de overheid die uitkeringen verstrekt. Van de verhuurder die bepaalt of hij kan blijven wonen. Van de financiële instellingen die toegang geven tot krediet. Wie daarentegen vermogen kan opbouwen, verkrijgt een zekere mate van onafhankelijkheid. Eigendom geeft mensen de mogelijkheid om plannen te maken, verantwoordelijkheid te nemen en hun leven naar eigen inzicht vorm te geven. Dat is de diepere betekenis van bestaanszekerheid.

Bestaanszekerheid gaat niet alleen over bescherming tegen armoede. Zij gaat ook over de mogelijkheid om daadwerkelijk eigenaar te worden van de vruchten van eigen arbeid. Dat betekent dat werkenden perspectief moeten hebben op een eigen woning. Dat zij moeten kunnen sparen. Dat zij vermogen kunnen opbouwen voor zichzelf en hun kinderen. En dat zij erop moeten kunnen vertrouwen dat wat zij gedurende hun werkzame leven opbouwen niet zonder goede reden aan hun invloed wordt onttrokken. Een samenleving waarin eigendom breed verspreid is, is bovendien politiek gezonder. Economische macht wordt dan niet geconcentreerd bij enkele multinationals, vermogensfondsen of overheidsinstanties, maar verdeeld over miljoenen burgers. Dat voorkomt afhankelijkheid van zowel grote bedrijven als van de staat.

Sociale zekerheid als instrument van menselijke waardigheid

Vanuit die gedachte moet ook naar sociale zekerheid worden gekeken. Sociale zekerheid is geen gunst die de overheid verleent. Zij is evenmin een instrument om burgers permanent afhankelijk te maken van publieke voorzieningen. Sociale zekerheid bestaat om mensen in staat te stellen een waardig leven te leiden wanneer zij tijdelijk of permanent niet in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Solidariteit is daarbij essentieel. Een beschaafde samenleving laat mensen niet vallen wanneer zij ziek worden, arbeidsongeschikt raken of door omstandigheden buiten hun schuld in financiële problemen terechtkomen. Maar solidariteit mag niet worden verward met afhankelijkheid. Het doel van sociale zekerheid moet altijd zijn om mensen zoveel mogelijk de ruimte te geven om zelfstandig richting te geven aan hun leven. Bescherming waar nodig, zelfstandigheid waar mogelijk.

“Wie niets bezit, is volledig afhankelijk van anderen.”

Pensioen als sociaal-conservatief vraagstuk

Juist daarom is het pensioenstelsel voor sociaal-conservatieven zo belangrijk. Pensioen gaat niet alleen over financiële techniek of actuariële berekeningen. Het gaat over de vraag wat er gebeurt met de opbrengst van tientallen jaren arbeid. Vanuit sociaal-conservatief perspectief zijn pensioenen in de eerste plaats eigendom van de deelnemers. Werknemers leggen gedurende hun werkzame leven een deel van hun inkomen opzij. Vervolgens organiseren zij zich collectief om risico's te delen en schaalvoordelen te behalen. Die collectiviteit is waardevol, maar zij ontleent haar legitimiteit aan het feit dat zij dienstbaar is aan de deelnemers. Dat vraagt om transparantie, goed bestuur en duidelijke eigendomsrechten. Mensen moeten begrijpen wat er met hun pensioen gebeurt. Zij moeten erop kunnen vertrouwen dat hun opgebouwde vermogen zorgvuldig wordt beheerd. En zij moeten weten dat het stelsel uiteindelijk bestaat om hun belangen te dienen, niet die van bestuurders, lobbyisten of tijdelijke politieke meerderheden. Pensioen laat daarmee zien waar sociaal-conservatisme uiteindelijk om draait: de verbinding van solidariteit en eigendom. Niet ieder voor zich, maar ook niet alles van de staat. Mensen bouwen gezamenlijk iets op zonder hun persoonlijke verantwoordelijkheid en aanspraken te verliezen.

Een opdracht voor de toekomst

De uitdagingen van de eenentwintigste eeuw verschillen van die van Leo XIII. Kunstmatige intelligentie, globalisering, vergrijzing en digitalisering roepen nieuwe vragen op waarop de sociale leer van de negentiende eeuw geen directe antwoorden kan geven. Maar de onderliggende principes zijn nog altijd relevant.

- Een mens is meer dan een consument.
- Een werknemer is meer dan een productiefactor.
- Een gezin is meer dan een economische eenheid.
- En een samenleving is meer dan een verzameling individuen die door markt of staat worden bestuurd.

De opdracht van het sociaal-conservatisme is daarom dezelfde als ruim een eeuw geleden: economische structuren vormgeven die menselijke waardigheid beschermen, eigendom breed verspreiden, solidariteit organiseren en mensen de middelen geven om een vrij, verantwoordelijk en waardig bestaan op te bouwen. Dat is geen nostalgie. Dat is een politieke opdracht voor de toekomst.

“Bescherming waar nodig, zelfstandigheid waar mogelijk.”

Stichting Wetenschappelijk Bureau Nieuw Sociaal Contract (WB-NSC)

info@wb-nsc.nl

Grote Koppel 12

3813 AA Amersfoort

www.wb-nsc.nl

ONDERZOEK EN REFLECTIE VOOR BELEID MET BETEKENIS

Het Wetenschappelijk Bureau voor NSC draagt bij aan de politieke inzet van Nieuw Sociaal Contract door de partij gevraagd en ongevraagd te voeden met nieuwe inzichten en beleidsvoorstellen. De blik overstijgt de dagelijks dynamiek van de Haagse politiek en is gericht op de duurzame oplossingen voor goed bestuur en bestaanszekerheid.
